

תדש                      תדש  
TEVET                      TEVET  
ŠVAT                      ŠVAT  
ROŠ CHODEŠ                      ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ  
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU



Seder zmirot u-virkat ha-mazon. Praha, 1514

K článku 500 let hebrejského knihtisku v Čechách a na Moravě.

## VYROVNÁNÍ STÁTU S CÍRKVEMI

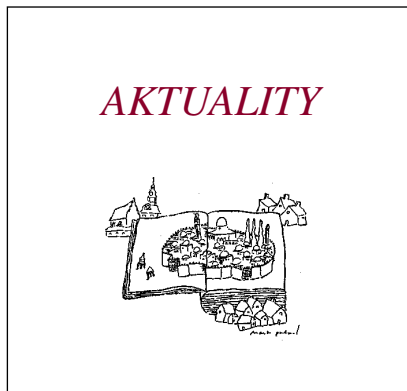
Cesta ke skutečné odluce církví a náboženských společností, registrovaných v České republice, od státu je otevřena. Jednání, které se vlekle přes dvě desetiletí, dostalo novou dynamiku v květnu 2011.

Vládní komise pro narovnání vztahu mezi státem a církvemi tehdy navrhla vrátit církvím 56 procent bývalého majetku, který jim po roce 1948 zabavili komunisté, v celkové hodnotě 75 miliard korun. Za majetek, který v restitucích vrácen nebude, by stát doplatil během 30 let 59 miliard. Poté se zástupci církví a státu shodli na délce přechodného období majetkové odlučky. Bude trvat 17 let. První tři roky bude stát na platy duchovních a administrativy přispívat z rozpočtu plnou částkou, od čtvrtého roku se částka každoročně sníží o pět procent. Jedenáctého ledna 2012 zákon o vyrovnání s církvemi schválila vláda. Hlasování bylo jednomyslné. Sněmovna schválila církevní restituce 14. července. Senát hlasy levice 15. srpna restituce odmítl. Osmého listopadu Poslanecká sněmovna senátní veto zákona o majetkovém vypořádání státu s církvemi přehlasovala. Zákon vstoupí v platnost, jakmile bude publikován ve sbírce, a nic tom nemění ani skutečnost, že ho prezident Klaus ve stanovené době nepodepsal.

Pro židovské obce přináší odlučka od státu jednak poměrnou kompenzaci za nevydaný zabavený majetek (celkem 272 064 153 Kč, které budou vyplaceny během třiceti let) a státní příspěvek na platy duchovních s klesající tendencí po dobu 17 let. Po této době bude financování náboženského provozu soukromým problémem každé církve či náboženské společnosti. V dlouhodobější perspektivě to znamená úsporu prostředků daňových poplatníků. Církvím a náboženským společnostem přibývá výrazným způsobem jak prostoru svobodně rozhodovat o svých věcech, tak i zodpovědnosti za duchovní i hospodářskou podobu konkrétní náboženské instituce. V plné míře se to týká i Federace židovských obcí ČR. *jd*

## VOLBY V ŽO A FŽO

Během roku 2012 se uskutečnily volby pro období 2012–2016 do Rady FŽO i do obecních zastupitelstev ve všech židovských obcích, které jsou členy FŽO. Největší z nich, pražská ŽO, má od prosince nového předsedu. Stal se jím ředitel Památníku Terezín dr. Jan Munk. Také v druhé největší ŽO v Brně došlo ke střídání na postu statutárního zástupce: předsedou obce se stal JUDr. Jáchym Kanarek. Jinak zůstává převážně při staronovém: v Olomouci je předsedou opět Petr Papoušek,



v Děčíně Vladimír Poskočil, v Karlových Varech Pavel Rubín, v Liberci Michal Hron, v Ústí nad Labem Bedřich Heller a v Teplicích Oldřich Látal. Jen dvě židovské obce mají ve svém čele ženu – v Plzni je to Eva Štixová, v Ostravě Milena Slaninová. Také ve FŽO dochází po osmi letech, jak to stanovily vyžadují, ke změně: Novým předsedou byl 18. prosince 2012 zvolen Ing. Petr Papoušek. Všem rošekulům přejeme v jejich občas i složité činnosti odvalu, rozvalu i trpělivost. *red.*

## POMNÍK V KLATOVECH

Čtvrtého prosince byl v Klatovech slavnostně odhalen pomník věnovaný 266 Židům z Klatov a okolí, obětem holokaustu. „Pomník tvoří blok vahlovické žuly vysoký tři metry a o váze devítitun. Z čelního pohledu nese strukturu odlomeného kamene s otisky pracovních nástrojů. Boční strany jsou naopak rovné. Z levé strany je celou hloubkou kamenného bloku proříznuta a odstraněna polovina sedmiramenného svícnu, který zde však chybí – odtud i název pomníku *Zmizelý svícen*,“ řekl o svém díle klatovský sochař Václav Fiala. „Jména jsou řazena abecedně a jsou vynechána veškerá interpunkční znaménka i mezery mezi jmény tak, aby byl potlačen dojem jednotlivosti, ale naopak zdůrazněna tragédie, jakou pro Židy přinesla promyšlená genocida.“

Pomník je situován tak, aby boční strana se jmény směřovala k synagoze, přístupový chodník je z velkých žulových dílů s fragmenty kolejnic. Náklady na pořízení byly přes 400 000 korun. Odhalení, kterému předcházela vzpomínková slavnost na klatovské radnici, se zúčastnili představitelé města, vrchní zemský rabín Efraim Sidon, předseda FŽO, zástupci židovských obcí a velké množství klatovských občanů. *jd*

## POMNÍK V CHRUDIMI

Chrudim si 6. prosince připomněla sedmdesátileté výročí transportu místních Židů do koncentračního tábora Terezín. Na

chrudimském židovském hřbitově byl při této příležitosti slavnostně odhalen pomník pamatující na všech 86 židovských obyvatel, z nichž se konce války dočkalo pouhých osm. Ceremonie odhalování památníku se zúčastnil také vrchní zemský a pražský rabín Efraim Sidon, předseda pražské židovské obce František Bányai i ředitel Česko-německého fondu budoucnosti Joachim Bruss. Chrudim společně s nejrůznějšími sponzory také nechala opravit vstupní bránu hřbitova, na němž je podle starosty města Petra Řezníčka pohřben i jeden z předků bývalé americké ministryně zahraničí Madeleine Albrightové a příbuzní manželky amerického velvyslance v Praze Normana Eisena. Hřbitov na požádání otevírají zaměstnanci chrudimského informačního centra.

Deportace Židů si v tuto dobu připomíná mnoho českých měst, jmenujme za všechny Litomyšl, kde byla památeční stéla odhalena v pondělí 3. prosince. *ztis*

## ČR HLASovala PROTI

Předseda izraelské vlády Benjamin Netanjahu se cestou na návštěvu v Německu neplánovaně zastavil ve středu 5. 12. v České republice. Setkal se s ministerským předsedou Petrem Nečasem, jemuž osobně poděkoval za postoj České republiky při hlasování o návrhu na přijetí Palestiny za oficiálního přidruženého člena OSN ve čtvrtek 29. 11. ČR byla totiž jediným evropským státem, který se stejně jako Izrael vyslovil proti tomuto návrhu. Benjamin Netanjahu své uznání České republiky vyslovil již v minulosti – při své květnové návštěvě naší zemi nazval „nejlepším přítelem Izraele v Evropě“. *ztis*

## OBSAH

**Sidry na tento měsíc 4–5**

*Někdy byla i legrace*

**rozhovor s J. Daničkem 6–7**

**Anna M. Jokl:**

*Kamínek na neznámý hrob 8–9*

*Židovští tiskaři –*

*500 let hebrejského knihtisku*

*v Čechách a na Moravě 10–11, 18*

*Meir Šalev: Moje ruská babička*

*a její americký vysavač 12–13, 23*

*Sovy, poštolky a radar 14–15*

**P. Demetz, P. Brod:**

*Příběh jedné rodiny 16–17*

*Konference Židé a Morava 19*

*Zemřel Miloš Dobrý 20*

*Izrael: Kdo vyhrál v Gaze a v OSN? 21*

*Počín s Proustem...*

*a další události 22*

*Židovská ročenka 5773 24*

*Pod obrazem 24*

*Zprávy, kultura, inzerce 25–28*

Jeden dotaz do legendárního Rádía Jerevan prý zněl takto: „Je pravda, že dnes Ivan Ivanovič vyhrál v kartách sto rublů? Odpověď: V zásadě ano! Jen to nebylo dnes, ale včera, nebyl to Ivan Ivanovič, ale Vladimír Vladimirovič, nebylo to v kartách, ale v kostkách, nebylo to sto rublů, ale tisíc, a nevyhrál, nýbrž prohrál.“

Obdobně lze číst i zprávu, kterou mnohá média přinesla těsně po skončení konference o osudech židovského nemovitého majetku, která se konala koncem listopadu v Praze.

„I přes určitý pokrok, kterého se dosáhlo od pádu komunismu, je třeba urgentně pomoci obětem holokaustu a jejich dědicům, jejichž nároky na vydání majetku zůstaly zatím nevyřešeny,“ řekl v Praze Ronald Lauder, prezident Světové židovské restituční organizace. Za nejvíce problematické země označil Litvu, Polsko a Rumunsko.

Ronald Lauder na pražské konferenci vůbec nebyl.

### JAK TO BYLO DOOPRAVDY

Konference IPRC (Immovable Property Review Conference) se konala pod záštitou ministra zahraničí Karla Schwarzenberga, jejími předsedy byli jeho náměstek Jiří Schneider a dlouholetý zmocněnec americké vlády pro otázky holokaustu, velvyslanec Stuart Eizenstat. Organizace se ujaly Evropský institut odkazu šoa (ESLI) a Forum 2000, za podpory několika dalších institucí. Zúčastnili se jí oficiální zástupci 39 zemí a mnoha nevládních organizací. Dvoudenní jednání si vytklo za cíl zaměřit se na problematiku nemovitého majetku, který byl konfiskován v období šoa, jeho hlavním smyslem však nebylo některé státy skandalizovat či vyčítat jim nečinnost, jak by mohlo vyplývat z uvedeného prohlášení. Spíš naopak – záměrem bylo poukázat na to, co se podařilo v jednotlivých zemích v mezidobí vyřešit a co ještě nikoli. A také představit a nabídnout možná řešení.

Konference navázala na přelomový dokument, přijatý v roce 2009 v době českého předsednictví EU (známý jako „Terezínská deklarace“), a následně „Doporučení a nejlepší praktické příklady“, přijaté o rok později (o obou jsme referovali, viz *Rch* 7/2009 a 7/2010). Již

tehdy se účastnické země rozhodly řešit dosud neuspokojené nároky obětí nacismu, a to v několika oblastech, z nichž nemovitosti byly jako první v pořadí. Otevřela se tu také otázka odúmrť, tedy majetku, který po válce zůstal bez dědiců a připadl státu. Vládám bylo již dříve doporučeno odhadnout hodnotu takového majetku a adekvátní kompenzaci vložit do zvláštních fondů, ze kterých by mohly být mimo jiné financovány sociální

společnostmi, který byl schválen jen pár dnů před konáním konference.

V programu se objevila i témata, která nebyla jen materialisticky bilanční. Jako jedna z nejzajímavějších byla hodnocení pódiová diskuse o tom, jakou roli hrají média v tom, jak veřejnost chápe problematiku nápravy křivd. Neméně zajímavá byla také prezentace, v níž se významní ekonomové zabývali finančními možnostmi jednotlivých států dostát svým morálním závazkům v době ekonomické krize. V panelové diskusi o roli mezinárodních institucí vystoupily

## V PRAZE OPĚT O MAJETKU

*Po Terezínské deklaraci konference*

programy pro přešívší šoa či projekty místních židovských komunit.

### ÚSPĚCHY A NEDOSTATKY

Jaká je tedy situace nyní? Ze situačních zpráv, předložených třiceti zeměmi, jakož i ze souhrnných zpráv Telavivské univerzity a Claims Conference vyplynulo, že v mnoha zemích došlo skutečně k pokroku, byly přijaty příslušné zákony nebo se zahájila jednání o možných formách náhrady. Během konference právě rumunský delegát oznámil rozhodnutí své vlády vyčlenit pro tento účel poměrně vysokou částku. Vysoce hodnocen byl přístup Německa a Rakouska, což ovšem mnozí účastníci považovali za zcela logické vzhledem k jejich historické odpovědnosti, k níž se tyto státy samy hlásí. Zajímavý byl ale i příklad Srbska, které se konference v roce 2009 vůbec neúčastnilo, nyní ale výrazně finančně podpořilo projekt místní židovské komunity k trvalé připomínce šoa.

Zprávy však také mnohdy kriticky hovořily o rozporu mezi přijatou legislativou a stávající praxí, která – zejména v otázkách individuálního majetku, tedy majetku fyzických osob – v mnoha zemích neumožňuje uspokojivě vyřešit některé kauzy. Česká média referovala v této souvislosti o několika případech, které se buď ocitly mimo legislativní rámec, nebo ztroskotaly na formálních náležitostech. Oproti tomu např. Stuart Eizenstat ve své zprávě vyzdvihl úsilí české vlády o nápravu majetkových křivd minulosti. Poukázal nejen na to, že se vláda ujala úkolu uspořádat sérii těchto konferencí a podporovat Evropský institut odkazu šoa, ale také prosadila přijetí zákona o majetkovém narovnání státu s církvemi a náboženskými

různé osobnosti ze světa i z Evropy. Jedním ze závěrů této prezentace – a nejen jí – byl i fakt, který mnozí tušili již před zahájením konference: mnohé instituce, včetně těch panevropských, o problematice odškodnění obětí nacismu v podstatě nevědí vůbec nic, a pokud ano, nevěnují tomu žádnou pozornost. Považují to totiž za téma, které by v první řadě měly řešit národní vlády.

### PŘÍŠTÍ ROK V BRUSELU

Z toho vyplynul vcelku logický úkol – příští konferenci je třeba uspořádat v sídle většiny evropských institucí, v Bruselu. Jejím obsahem by měla být současná sociální situace obětí šoa a nacistické perzekuce. Mnozí z těchto lidí dnes žijí ve zcela nedůstojných podmínkách, aniž by o tom věděly příslušné úřady, natož veřejnost. Evropské státy, ale také evropské instituce by se měly soustředit na to, jak jim ještě zavčas pomoci. Není jich už mnoho a biologické hodiny neúprosně tikají. Ke zlepšení jejich situace lze použít třeba i zdroje z odškodnění za nevydaný majetek bez dědiců, pokud k tomu bude politická shoda, ochota a vůle.

V mnoha ohledech lze pražskou konferenci považovat za velmi úspěšnou. Jejím mediálnímu obrazu však nijak nepřispělo zpravodajství, uvedené v úvodu. A také fakt, zveřejněný zcela na závěr – známý aktivista Edward Fagan prý zažaloval americkou vládu a ESLI za nečinnost v oblasti restitucí. Zda mu dá příslušný soud za pravdu, ještě uvidíme.

**TOMÁŠ KRAUS**

Více na <http://iprc.shoahlegacy.org/> a [www.forum2000.cz](http://www.forum2000.cz).

**ŠEMOT (2M 1,1–6,1)**

„Pak nad Micrajim povstal nový král, jenž neznal Josefa.“ (2M 1,8)

Druhá kniha Mojžíšova, *Šemot*, nás vede od vzniku rodiny v *Berešit* k rozvoji národa. Je ironií, že když se poprvé o dětech Jisraele hovoří jako o národu, stane se to poté, co Jakobova rodina dorazí do Egypta a stane se „početnější a mocnější“, než je lid egyptského vládce. Pojivo mezi prvními dvěma knihami Mojžíšovými tvoří osobnost Josefa, jež kniha *Berešit* věnuje 13 kapitol (Jakobovi jen deset a půl). Není zvláštní, že Josef, kterému říkají ha-cadik (spravedlivý), se nestal čtvrtým praotcem? A proč Hospodin pro úkol zachránit Židy z Egypta vybral právě Mojžíše?

Začněme Josefem. Domnívám se, že si titul cadik zaslouží, neboť ačkoli byl v Egyptě cizincem, odolal pokušení a odmítl Potifarovu manželku (1M 39,7–12). Nicméně ani tak se nepočítá mezi praotce.

Hospodin slíbil Abrahamovi, prvnímu patriarchovi, národní dědictví, zaručil mu věčné „símě“, které bude nakonec žít v hranicích Izraele. Josef už jako mladík snil o snopech obilí, zajímala ho spíše zemědělská prosperita Egypta než vyprahlá půda Judeje.

Ale existuje ještě další, pádnější důvod, proč byl Josef z pozice patriarchy vyloučen. Abrahamovská smlouva je postavena na principu, že každý člověk je stvořen k obrazu Božímu (1M 1, 26–27). Právě tento axiom činí každého jedince svobodného a nezotročitelného – což je podstatou idejí, jež vedly k odchodu z Egypta i Deseti příkázáním. Proto Hospodin miloval Abrahama: „Protože přikáže svým synům a své rodině po sobě zachovávat Hospodinovu cestu, zjednávat spravedlnost a právo“ (1M 18,19).

Zotročít lidskou bytost znamená naprostý opak spravedlnosti. Prostřednictvím Abrahama se „budou žehnat všechny pozemské rody“ (1M 12,3). Josefova ekonomická metoda uvrhla všechny egyptské obyvatele do područí faraona, který vlastnil jejich půdu i je samotné a přesídloval je, když bylo zapotřebí, což je v úplném rozporu s Abrahamovým závazkem Bohu. Hebrejci v Egyptě byli pastevcí, dostali půdu do držení, nepodléhali otroctví ani přesídlování (1M 47,27).

## SIDRY PRO TENTO MĚSÍC



Mark Podwal: *Rudé moře*, 2012.

Mám pocit, že pozdější zotročení Hebrejců faraonem, který „neznal Josefa“, byl božský trest těm, jejichž předkové zotročili celý Egypt. Tím, jak se Josef choval k Egyptanům, zradil abrahamovskou smlouvu.

Mojžíš je zrcadlovým obrazem Josefa: jestliže Josef pocházel z tradiční rodiny, ale snil o egyptských zelených pastvinách, byl Mojžíš princ na faraonově dvoře, který se nakonec ztotožnil se svými zotročenými bratry (2M 2,11). Když bránil židovského muže před útokem Egyptana, jednal zcela v duchu etického monoteismu. Mojžíšova vzpoura proti útlaku, exodus z Egypta a cesta do Zaslíbené země je nápravou toho, co svým „poegyptštěním“ způsobil Josef.

**BEŠALACH (2M 13,17–17,16)**

„Jisrael viděl tu velkou ruku, již Hospodin ukázal na Micrajim, a lid se

Hospodina bál a spoléhali na Hospodina a na jeho služebníka Mošeho.“ (2M 14,31)

V oddílu na tento týden čteme o jednom z největších zázraků, které se kdy udály, o rozdělení Rákosového moře. Byl to okamžik, kdy Boží zázrak zažil celý židovský národ. Raši cituje slavný midraš, který nás učí, že i ta nejprostší služebná zažila u Rákosového moře proroctví, jež bylo mocnější než to, které vyřkl jeden z největších proroků: Ezechiel.

Před několika týdny jsme viděli, jak se Hospodin našim praotcům zjevil jako E-l Šadaj. Rozdělením Rákosového moře vyvrcholil Boží slib, že židovský národ vstoupil do nové fáze historie, v níž Židé okusí nový vztah s Hospodinem. Co to znamená?

Raši vysvětluje, že v minulosti Hospodin našim předkům leccos slíbil, ale své sliby neplnil. Vše odkazovalo do budoucna, ale sliby týkající se naplnění osudu židovského národa Hospodin tehdy neproměnil ve skutečnost.

Ramban vysvětluje, jak prostřednictvím exodu z Egypta a především Rákosovým mořem Hospodin vykonal zázraky, kterými dokázal svou svrchovanost nad přírodou. Teprve teď byli Židé svědky Hospodina jako vládce dějin: dokázal zachránit svůj národ a pomoci jeho rozvoji.

Hospodin dále jedná jako partner židovského národa. Osvobodil ho z otroctví, poté s ním pracoval, aby se z něj stal národ, který dostane na hoře Sinaj Tóru a bude žít jejími ideály a příkazy v Zaslíbené zemi. Aby tuto roli mohl naplnit, bude Hospodin vyžadovat nekonečnou trpělivost. Židé se projeví jako národ paličáků, rebelů a nevděčníků. Hospodin nicméně zůstane jejich partnerem.

Naši roli a výzvu, již máme obsáhnout jako Boží partneři, krásně vyjadřuje příběh o jednom velkém židovském vůdci 20. století, rabi Šimonovi Schwabovi (1908–1995).

Rabi Schwab ve svých pamětech píše, že když byl mladík, toužil, aby se naučil co nejvíce z Tóry. Studoval ve slavných ješívách v Telšiaji a v Miru, ale nejvíc si přál, aby se mohl učit u svatého učence rabiho Jisraele Meira Kagana (1838–1933), známého obecně pod názvem jeho

díla *Chafec Chajim* (Hledač života). Roku 1930 se vydal pěšky do litevské Raduně, kde rabín bydlel. Byla to těžká a dlouhá cesta, ale nakonec dorazil k cíli, vešel do ješivy, našel si místo a začal studovat. Studoval s obrovským zápalem a oddaností, ale k jeho velkému zklamání se nikdy neměl možnost setkat se slavným učencem. Trpělivě čekal dalších šest měsíců, ale pak se už neovládl. Sebral všechnu svou kuráž a vydal se k domu Chafece Chajima, zaklepal na dveře a vysvětlil, proč přišel. Rabín ho uvítal, nabídl mu čaj a koláč a poté i první lekci.

Chafec Chajim, který byl kohen, potomek kněží, kteří sloužili v Chrámu, se mladíka zeptal, zda je také kohen. Ten odpověděl, že není. A pak začal rabín s výukou. A tohle mladému muži pověděl:

Až přijde Mesiáš, přivede nás do Země izraelské. Poplujeme do přístavu v Jaffě a odtud se vydáme do Jeruzaléma. Jakmile přijdeme do Jeruzaléma, vyrazíme na Chrámovou horu a pak do Chrámu. Ale tady se budeme muset rozejít: já vejdu dovnitř s ostatními kněžími a ty budeš muset čekat venku. Nechci tě tím rozčillit, spíš tě k něčemu povzbudit.

Před mnoha lety, když naši předkové stáli u hory Sinaj a pak se vyděsili, protože zmizel jejich vůdce, požádali Arona, aby vytvořil zlaté tele. Když pak Mojžíš sestoupil z hory a spatřil, jak Židé tančí kolem modly, prohlásil: „Kdo je Hospodinův, ke mně!“ (2M 32,26) Ozval se mu jen jeden kmen, moji předkové z kmene Levi. Proto jsme my kněží a ty ne. A tak tě prosím, až příště uslyšíš hlas Hospodina, nesmíš svou příležitost propást. Okamžitě odpověz.“

Taková je lekce Chafece Chajima. Máme tu výsadu, že žijeme v generaci, která stejně jako ta, která překročila Rákosové moře, může spatřit Boha historie. Ten nás žádá, abychom zdokonalovali svět podle jeho představ. A neměli bychom svou příležitost propást.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová. Biblické citáty jsou převzaty z překladu rabína E. K. Sidona.)

## BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – leden 2013

### Staronová synagoga

4. 1. pátek	večerní bohoslužba	15.56 hodin
5. 1. sobota	<b>ŠEMOT</b> 2M 1,1–6,1 hf: Iz 27,6–28,13; 29,22–23 mincha konec šabatu	15.40 hodin 17.10 hodin
11. 1. pátek	<b>předvečer Roš chodeš švat</b> večerní bohoslužba	16.04 hodin
12. 1. sobota	<b>ŠABAT ROŠ CHODEŠ</b> <b>VAJERA</b> 2M 6,2–9,35 mf: 4M 28,9–15 hf: Iz 66,1–24 mincha konec šabatu	15.50 hodin 17.18 hodin
18. 1. pátek	večerní bohoslužba	16.15 hodin
19. 1. sobota	<b>Bo</b> 2M 10,1–13,16 hf: Jr 46,13–28 mincha konec šabatu	16.00 hodin 17.27 hodin
25. 1. pátek	večerní bohoslužba	16.26 hodin
26. 1. sobota	<b>ŠABAT ŠIRA</b> <b>BEŠALACH</b> 2M 13,17–17,16 hf: Sd 4,4–5,31 mincha konec šabatu	16.10 hodin 17.38 hodin
27. 1. neděle	<b>TU BIŠVAT</b> <b>Den památky obětí holokaustu</b> <b>a předcházení zločinům proti lidskosti</b>	
1. 2. pátek	večerní bohoslužba	16.38 hodin
2. 2. sobota	<b>JITRO</b> 2M 18,1–20,23 hf: Iz 6,1–7,6; 9,5–6 mincha konec šabatu	16.20 hodin 17.48 hodin

*V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.*

*Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.*

### Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,*

*mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

*V sobotu mincha (odpolední modlitba) od 13.30 hodin.*

### Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.*

*Večerní bohoslužby se konají 4. 1. od 15.56 a 18. 1. od 16.15 hodin.*

*Páteční večerní bohoslužby, vyjma uvedených, se zde nekonají.*

### Bejt Simcha

(Maiselova 4, Praha 1)

*Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.*

*Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin.*

*Kurzy hebrejštiny (pro tři úrovně), bližší informace v Bejt Simcha.*

## NĚKDY BYLA I LEGRACE

Rozhovor s Jiřím Daničkem, předsedou FŽO v letech 2004–2012



Foto Josi Marx.

**Na konci prosince jste ukončil osmileté působení ve funkci předsedy Federace židovských obcí – ostatně jako předseda pražské obce nebo federace jste působil vlastně od roku 1991. To jste si jako bývalý disident asi nikdy nepředstavoval... Jak konkrétně probíhaly změny ve vedení pražské obce a federace po pádu komunistického režimu?**

Zejména ty začátky na konci roku 1989 byly plné naděje, alespoň ze strany těch, kdo si konec totality opravdu přáli. Prvním předsedou pražské obce v novém období se stal kantor Staronové synagogy pan Viktor Feuerlicht. Tím byla potvrzena jeho přirozená autorita i to, jak si ho lidé za jeho neokázalý, ale konzistentní postoj v minulém období vážili. A také, že ho měli, včetně mě, rádi. Když brzy zjistil, že mu předsedování neumožňuje věnovat se Staronové a náboženským záležitostem tak, jak byl po léta zvyklý, odstoupil s konstatováním: „Musíme složit funkce, nebo ty funkce složí nás.“ To jsou zlatá slova, ale málokdo se jimi řídí. Až do své smrti v roce 2003 byl pak vrchním kantorem své milované synagogy. Stýská se mi po něm, po jeho z podkarpatoruské oblasti pocházejících melodiích modliteb i písni, po jeho vtipu i moudrosti.

Ve federaci (tehdy ještě Radě židovských náboženských obcí) se stal předsedou dr. Dezider Galský, odstraněný z této funkce státním dozorem nad církvemi na začátku osmdesátých let, respektovaná autorita. Já jsem byl v tomhle prvním období zvolen do Rady FŽO a dokonce ustanoven za místopředsedu.

To byla funkce celkem formální, ale přestala být, když dr. Galský koncem listopadu 1990 při automobilové nehodě zahynul. Jako místopředseda jsem ho nějaký čas zastupoval a v roce 1991 jsem pak byl za toho předsedu i zvolen.

V pražské obci to bylo obdobně. Po Karolu Wassermanovi byl zvolen předsedou podvkrát spisovatel a režisér Zeno Dostál. Ten bohužel uprostřed práce v lednu 1996 neočekávaně zemřel. Také zde jsem jako místopředseda zastupoval zesnulého šéfa obce do konce volebního období a v dalším byl do čela pražské obce zvolen. Tehdy jsem definitivně zjistil, že mi to místopředsedování není nic platné, a když jsem byl později opět navržen jako jeden z kandidátů na předsedu federace, už jsem se o kompromisní řešení místopředsedou dál nepokoušel.

**V devadesátých letech se na obci spontánně setkávali místní a lidé, kteří žili v zahraničí. Na koho rád vzpomínáte?**

Brzy po převratu se v Čechách a na židovské obci objevila řada lidí, které jsem znal jako jména či autory, ale příliš jsem nedoufal, že je někdy uvidím na vlastní oči. Z Jeruzaléma přijížděl David Flusser, profesor náboženských dějin na Hebrejské univerzitě, celosvětově respektovaný vědec a jeden z neoriginálnějších a nejvtipnějších lidí, jaké jsem v životě poznal. Nebo jeho přítel, diplomat a spisovatel Viktor Fischl, skvělý vypravěč s neuvěřitelnou pamětí, znalostmi i známostmi. Z Kanady Rudolf Vrba, autor i aktér knihy *Utekl jsem z Osvětimi*. Z USA sušický rodák a editor Lewis Weiner, profesor Fred Hahn, narozený v Plzni, spisovatelka a překladatelka Ruth Bondy, výtvarnice Michal Efrat z Givat Chajim, historik Erich Kulka, Hanuš Weigl z Břeclavi, v té době představitel Hitachdutu v Izraeli, Chanan Rosen, neúnavně navazující kontakty mezi izraelskými a českými institucemi, Matitjahu Adler, který prosadil památník pro svého otce rabína v Dobré Vodě na Šumavě, a mnoho dalších. V tomhle ohledu to byly tzv. staré časy – Židé, kteří přijížděli po letech do Prahy, spontánně zamířili na židovskou obec...

**A pak byla asi řada lidí, kteří se sice přímo k obci nehlásili, ale spojovaly je s ní rodinné kořeny. Mluvil jste třeba**

**o tom, jak prožívá své židovství, s Pavlem Tigridem?**

S Pavlem Tigridem jsem se vídal a zdravil v Maiselově ulici od počátku 90. let – bydlel se svou ženou Ivankou v ulici U Starého hřbitova v domě, který obci patřil, a tak jsme občas hovořili o činži, respektive o její výši. Víc jsme se poznali při jednáních ohledně navrácení sbírek židovského muzea federaci. Jeho role v této záležitosti byla zcela zásadní. Poté, co se stal ministrem kultury, byla léta se vlečkou jednání dokončena, sbírky navráceny a zřízeno Židovské muzeum v Praze v současné podobě. Pak jsme se v Maislovce už nejen zdravili, ale občas i seděli na lavičce a povíдали si. V době, kdy kandidoval na senátora, jsem organizoval jeho předvolební setkání se členy obce. Tam právě padla z pléna otázka, jak to vlastně s tím jeho židovstvím je. Odpověděl, že on i jeho manželka jsou Židé katolického vyznání. Nezdálo se, že by s tím měl nějaký osobní problém.

Senátorem nakonec v roce 1996 zvolen nebyl. Až později jsem si uvědomil, že to byl výrazný signál toho, že politické klima se mění k horšímu. Že mohl být nezvolen člověk jeho formátu, kvalit a zásluh, tomu se dá i dnes těžko věřit. A nemohu si v té souvislosti odpustit poznámku, že od Václava Bendy, který kandidoval proti němu, to nebylo zrovna košer.

**Předrevoluční obec byla velmi úzké společenství lidí. Rozbilo se tím, že z mnohých se pak stali „funkcionáři“?**

To snad ani ne. Jednak těch „funkcionářů“ zase obec tolik nemá ani neužívá, jednak důvěra (i nedůvěra) přetrvala většinou i v nové situaci. Co ale výrazně poznamenalo předrevoluční sestavu, byl čas a vysoký věk většiny těch, kdo ji vytvářeli. Ještě v 90. letech byla Staronová zejména o svátcích plná lidí, kteří, tak mi to tehdy připadalo, k ní patří odjakživa a budou tady věčně. Ale to se jen zdálo, a tak v relativně krátkém čase odešlo mnoho lidí jedinečných osudů i charakterů do, jak pevně doufám, lepšího světa, nežli je ten, ve kterém zažili šoa a pak čtyřicet let totality.

**Devadesátá léta – co všechno se tedy řešilo, vyřešilo a nedořešilo?**

Řešilo se ledacos. Z čistě židovského hlediska se řešilo, jak budou vypadat obce i celá federace, jaké podmínky členství budou uznávány a kdo je z tohoto pohledu Žid, jak obce otevřít a současně zachovat

vat jejich židovský charakter. Mám za to, že to zásadní se stanovilo rozumně a uvážlivě. Dnes existují ve federaci podle členství tři typy obcí a ukázalo se, že se dokážou respektovat i podřadit jednotlivé zájmy potřebám celku. To je, myslím, velká věc, i když těm, kteří stojí nesmiřitelně na obou krajních křídlech, je to jednou příliš málo, podruhé příliš moc.

V obecnější rovině tady byla snaha a povinnost postarat se o materiální zajištění obcí, přeživších i potřebných. Federace uspěla relativně dobře v úsilí o restituce komunálního arizovaného majetku a obce dokázaly restituovaný majetek využít k vlastní rekonstrukci a k prospěchu členů. Není znám jediný případ, že by někdo použil takto získané prostředky k vlastnímu obohacení. Federace se ovšem dlouhodobě a zásadně podílela i na úsilí získat individuální odškodnění pro oběti šoa a nacismu. To se nakonec prostřednictvím Česko-německého fondu budoucnosti také podařilo. V této době byly rovněž stanoveny a do praxe uvedeny zásady systematické péče o židovské památky.

**Snažil jste se vnést do své nové práce neformální přístup, nebo jste se do jisté míry musel poddat úřednické rutinně i formálnímu jazyku? Jak třeba hodnotíte jednání se státními úředníky, ministry atd.?**

Snažil jsem se, někdy opravdu hodně, abych měl úspěch v tom, co jsem se v zájmu židovské pospolitosti pokoušel vyjednat. Tak jsem asi také občas chtěl vypadat jako rutinovaný úředník, ale o to tehdy tolik nešlo. Zejména v první polovině 90. let se na formality tolik nedalo a také na úřadech člověk občas narazil na známé a někdy i přátele z dřívějších dob. To, jak známo, usnadňuje debatu vždy a všude. Tehdy také ještě mnozí činitelé brali celkem vážně morální rozměr věci a byla vůle zmírnit křivdy minulosti. Rozhodně v podstatně větší míře než dnes. Existovaly ovšem i výjimky, například ministr Igor Němec bránil zuby nehty židovský majetek, který připadl předsednictvu vlády. Ale, a to je zajímavé, neubráníl. Tehdejší vláda ho vydala. Zajímavá byla také jednání s tehdejší předsedou vlády Václavem Klausem. Restitucím jako takovým moc nepřál, ale podařilo se ho přesvědčit, že arizovaný majetek by stát užívat neměl. To potom vedlo k usnesení vlády, které umožnilo získat řadu nemovitostí od státu i obcí.

Václav Havel měl pro situaci a potřeby židovské pospolitosti vždy velké pochopení a dal ho najevo několika formálními i neformálními návštěvami obce a Staronové synagogy. Při jedné z prvních návštěv Nicholase Wintona v České republice, kterou organizovaly Lidové noviny na jaře 1991, ho Václav Havel přijal na Pražském hradě. Seděli jsme tehdy v jeho prezidentské kanceláři ve čtyřech, za Lidovky tam byl, tuším, Rudolf Zeman, zhruba hodinu. Nejdříve to vypadalo, jako by hovor trochu vázl, ale tak to nebylo. To jenom svým klidným a tichým, jakoby ostýchavým způsobem k sobě hovořili dva lidé, kteří měli mnoho společného. Občas si na to vzpomenu v souvislosti s jistě zaslouženou, ale občas až příliš hlučnou publicitou, které se zachránci stovek židovských dětí dostává a které se vždy, nebo alespoň tehdy, snažil uniknout.

Mimořádně dobrá a efektivní byla spolupráce s Pavlem Rychetským, který řídil jednání tzv. smíšené komise pro zmírnění některých křivd v minulosti. Jestliže se činnost této komise nevyčerpala v nekonečném schůzování a vyústila do vzniku Nadačního fondu obětem holocaustu, do kterého stát vložil 300 milionů korun, pak je to do značné míry jeho zásluha.

**A s židovskými funkcionáři? Máte pocit, že židovské oficiální prostředí se od většinového něčím liší?**

V roce 1991 jsem se poprvé účastnil zasedání Evropského židovského kongresu v Paříži. Obrovský dojem na mě udělala neformálnost jednání, která mi tehdy, jak jsem byl z Čech zvyklý na všudypřítomnou policejní a jinou drezuru, připadala dokonce nepatřičná. Totiž neformálnost; zdálo se mi, že si každý dělá víceméně, co ho napadne, mluví, kdy chce a co chce, přichází a odchází, že se hodně křičí – a ono to tak také skutečně bylo. Časem jsem si zvykl, vlastně mi to, jakmile mě opustila ta chronická úzkost od veřejného projevu u nás neodmyslitelná, hodně pomohlo překonat zábrany a odstup od takzvaného úřadování. Tak to bylo také v Izraeli, vlastně místy ještě lepší. Vzpomínám si na zmatky při návštěvě u prezidenta Herzoga v jeho jeruzalémském sídle a jak se jim všichni, včetně prezidenta, museli srdečně smát. Dlouho mi nešlo do hlavy, jak je možné, že za takových okolností všechno docela dobře funguje, věci se vždycky nějak, a občas i dost rozumně vyřídí, vlastně podstatně líp než za použití drilu.

Někdy jsme si užili i hodně legrace. Když se třeba pro už zmíněného Matitjahu Adlera vyjednala audience u pražského primátora, bylo to slavnostní, s řetězy a pobočníky v historickém sále. Adler tehdy usiloval o nějakou podporu pro projekt Památníku Šimona Adlera na Šumavě (a snad ji i získal). Svou češtinou, poznamenanou tím, že už žil desítky let v Izraeli, držel dost dlouhou, převážně děkovnou řeč, ve které velebil přítomného primátora. „A díky tomu, že zde přítomný slovutný pan primát..., díky neocenitelnému primátovi..., jeden z nejzasloužilejších primátů...“ A tak to šlo, primát stíhal primáta, navíc pan Adler docela slušně ráčkoval. Nevydržel to nikdo, smáli se všichni, i pan primát.

**Jaké místo mají podle vašeho názoru v současné Evropě její Židé? Čím mohou – mohli by – prospět, čím inspirovat?**

Řekl bych, že Evropa jako by pracovala na vlastním vyprázdňení, jako by většinu podstatných věcí a skutečností, které ji jako Evropu konstituovaly a přivedly k její nezaměnitelné podobě, dobrovolně a nerozumně ukládala v lepším případě do muzeí, v horším na smetiště. V Židech by mohla mít na očích příklad, že je možné žít v otevřeném světě a současně zůstat sám sebou – a čas od času si uvědomit, že to vůbec není zadarmo, že to chce spoustu úsilí a přináší dost velkou míru rizika. Že svoboda je hodnota nesamozřejmá a budoucnost dostupná jen tomu, kdo něco ví o své minulosti a je schopen z toho něco aktivního vytvořit.

**Obec se za těch dvacet let hodně změnila. Máte pocit, že co se dalo, se udělalo? Z čeho máte největší radost, dobrý pocit?**

Obec – řeč je teď o té pražské, která je i mou obcí – se jistě za ta poslední léta změnila, stejně jako svět okolo ní. Ale současně se v podstatě nezměnila, zůstala židovská, tedy nepřiliš disciplinovaná a sešněrovaná, i když snaha docílit takového stavu by tu byla. Jsem na ni hrdý mimo jiné proto, že konflikty, které jí v nedávné minulosti otrásovaly a hrozily trvale poškodit její podstatu i pověst, dokázala vyřešit sama a za použití těch zdánlivě chaotických a nesystematických postupů, o kterých už byla řeč. Především ale za použití svých členů, kteří v pravou chvíli dokázali být na správném místě – se svou obcí.

ALICE MARXOVÁ

Anna Maria Jokl

## KAMÍNEK NA NEZNÁMÝ HROB

Kdyby Franz Kafka ve své pokoře někdy připadl na myšlenku pro něj nepředstavitelnou, že jeho dílo se později proslaví po celém světě a jeho život se stane předmětem zevrubných zkoumání, řekl by: „Pak se bude vzpomínat také na to, co udělala.“ A tím by nemyslel Milenu ani žádnou ze svých snoubenek, nýbrž by tím myslel Ottlu, svou o devět let mladší, důvěrně blízkou sestru, která ve své stroze jednoduché existenci představovala to, co v Kafkových knihách prosvěcuje „spásné jednoduché ženy“.



Ottla, dvacátá léta. Foto archiv.

Ve třicátých letech žila, trochu masivní, velká žena se zářivými očima, jako manželka jednoho českého právníka a s plachostí a ochotou plnila své povinnosti: vařila, nakupovala, venčila psa a byla neustále a láskyplně k dispozici svým dvěma dcerám. A z tohoto života odešla tiše do zvolené smrti, jako kdyby její život závisel pouze na nedůstojném snášení osudového kompromisu; šla tou cestou, ale jako by se svým životem vymaňovala z pletence, se kterým Franz Kafka zápasil celý život. – Zvláštní je, že při zkoumání Franze Kafky, kterým se literární svět zabýval již po dvě desetiletí, její příběh ve skutečnosti nikdo nevzal na vědomí.

Má známost s Ottlou začala, když jsem v roce 1933 jako mladá emi-

grantka přišla do Prahy. Kafku – tehdy ještě ne tak známého – jsem četla již dříve a okouzlená jsem ho četla pořád dokola. K prvnímu setkání s Ottlou a její rodinou došlo tedy na základě literární pohnutky – přátelství, které z toho vzniklo a trvalo od roku 1933 do roku 1939, platilo Ottle osobně. Protože hned zapůsobila žasnoucí pokorná čistota, jako z jiného světa, skrývající se v téhle váhavé domácí paní, která mluvila německy se silným českým akcentem. A jelikož Ottla ke mně cítila důvěru, nebylo týdne, abych její rodinu nenavštívila.

O Franzovi jsme spolu skoro nemluvily; nemá, co by o něm vyprávěla, říkala rozpačitě, když – už tehdy – s ní chtěli dělat rozhovor studenti, kteří plánovali o Kafkovi doktorskou práci, a ona žádala, aby ji tím nezatěžovali.

Opravdu o něm neměla co říct, ta, ke které utíkal, když hrozilo, že se zadusí, ten, který s ní byl v úzkém „tepatickém“ spojení („Milá Ottlo, dnes v noci ... jsem se asi v pět hodin probudil a slyšel tě, jak přede dveřmi voláš ‚Franzi‘, tichounce, ale slyšel jsem to jasně. Hned jsem odpověděl, ale už se nic nepohnulo. Co jsi chtěla? Tvůj Franz.“) Neměla o něm co říct, jelikož – jako Kafkova postava – naprosto nic nereflektovala, pouze byla, právě že ne postava, nýbrž praobraz jeho světa spoutaný do jednoduchých domácích šatů, do nepohodlného maloměstského bytu.

Její bizarní životní situace atmosféru Kafkových textů ještě podtrhávala: Ottla byla provdaná za maloměstského Čecha, který rád jedl, zpíval s loutnou a politicky se angažoval tím, že četl noviny. Jestli někdy existovala nějaká záhadná mesaliance, tak to byla tato. Ottla byla dokonce skoro o hlavu větší než její muž, se kterým ji, jak se zdálo, nic, ale vůbec nic nespojovalo. Nikdy jsem je neslyšela spolu rozmlouvat o něčem jiném než o jeho jídelníčku a její „ty“ k němu vždy přicházelo zdrženlivě. Z jeho strany byla ta kombinace také naprosto nepochopitelná. Jaké fantastické, neuvěřitelné

okolnosti hrály roli v tom, že malý, průměrný muž, jemuž se musela líbit kyprá a bujná děvčata, před patnácti lety nabíhal této už ne tak mladé židovské dívce; místo aby zůstal ve svém prostředí, kde by byl patrně šťastný. Pomýlená svůdná hodina v zeleni (možná mu Ottla ve své plaché „úctě před každým člověkem“, o které se zmínila před Franzem, nechtěla ublížit, když se k ní přibližoval) vedla k bizarní domácnosti v Bílkově ulici 4, blízko Staroměstského náměstí. Kromě sestry Elli a jejích dětí a jedné ruské dívky, emigrantky, které se Ottla ujala, jsem za celé ty roky žádnou jinou návštěvu v jejím bytě nepotkala.

Na plotně vždycky bublaly plné hrnce, jídlo všeho druhu a děti a muž jedli, kdy a co chtěli. Ottla sama nejedla maso. Ale toho bylo možné si všimnout až po nějaké době, protože o tom nikdy nemluvila a nikdy by ji nenapadlo, aby někoho jiného ovlivňovala. Tak se dalo také jen náhodou přijít na to, že límeček z perziánu na jejím kabátě je imitací. Její hrubosrstý teriér byl živý tvor, stejně důležitý jako neustále opečovávané dcery, tehdy 14 a 12 let; Věra velmi podobná Kafkově větvi (Franz, Ottla, jejich matka), se širokýma, tmavýma očima, Helenka blondatá, zevnějškem více po otci. Obě přehnaně a dětinsky visely na své matce, která tu byla jen pro ně. Ottla byla poslední z mých přátel, s kým jsem se před útekem z Prahy poté, kdy tam vtrhli Němci, tajně rozloučila.

Při první návštěvě Prahy po skončení války jsem hned do domu D. zavolala – se strachem, jako všem českým přátelům, kteří tu zůstali. Ottla už není, řekl Dr. D. důrazně do telefonu a požádal mě, abych k nim co nejdříve přišla. Dal by vědět dcerám; prý jsou vdané a nežijí doma.

Seděl tam a hrál na loutnu východožidovské písně, které se díky mně před lety naučil. Situace byla plná sentimentality a já nevěděla, proč je mi trapné: ke vdovci to přece patřilo. Pak přišly dcery, mlčky seděly, poprosily mě, abychom se setkaly druhý den někde jinde.

Tak jsem se ten příběh dozvěděla.

Ne hned. Nejprve ty mladé dámy naléhaly: „Pověz nám něco o matce.



Všechno jsme zapoměly. Zapoměly jsme dokonce, jak vypadala. Vyprávěj, třeba si potom vzpomeneme.“

Co se stalo?

Když také v Protektorátu Čechy a Morava vstoupily v platnost norimberské zákony a obě sestry včetně dětí byly deportovány, Ottla, chráněná svým sňatkem s „árijským“ mužem, tu zůstala. Jemu tím vznikla jistá materiální omezení. Nebyl mu dán charakter, který by mu umožnil vzít to beze slova na sebe; a také měl strach.

V tomto světě vnější nepravdivosti, nedůvěry, ponížení – tak je z jejich kroků patrné – se nevinná, neskutečná Ottla probudila z trpného přijímání (uvědomoval si Kafka, proč v *Zámku* zvolil jméno Olga?) a začala si s netu-



Ottla krátce po svatbě. Foto archiv.

šenou důmyslností plánovitě a pečlivě vytyčovat cestu. Naznačila muži, že by se měli rozvést, což on nejprve se zbytky slušnosti odmítl. Ta životu vzdálená Ottla najednou uměla využít argument blízký jeho myšlení: Protože dětem, řekla mu, položitím a pokřtěným, po rozvodu s židovskou matkou zůstane zachováno dědictví domů rodiny Kafkovy.

To bylo pro právníka „rozumným“ důvodem a došlo k rozvodu „z rasových důvodů“. Nyní byla Ottla volná, úplně volná. Přihlásila se jako Židovka; brzy dostala povolání do Terezína. Teprve teď dívkám svítlo, jaký dosah ten rozvod měl. Snoubenec té starší, Čech a křesťan, se chtěl s Ottlou formálně oženit, aby ji ochránil – nevěda,

že ze zákona už to není možné; Ottla odmítla.

S klidem uskutečnila svůj plán. Udělala v domě pořádek, sbalila ruksak. V předvečer jejího odchodu se udála jedna scéna: Praktický manžel Ottle krémoval pevné boty, jak se to naučil u armády, aby odolávaly počasí; činil tak důkladně a horlivě a s uspokojením řekl: „Do těch se voda nedostane.“ To viděly, to slyšely hrůzou strnulé dívky. Až když matka druhý den ráno odešla, strnulost povolila. Teď začaly dorážet na úřady, stály u dveří Terezína a žebřaly, aby je vpustili, aby je internovali. Byly odmítnuty: Zákon se jich netýkal. Posílaly balíčky s potravinami, které musely draho nakupovat na černém trhu – nejprve se souhlasem otce, později tajně, protože se mu to zdálo příliš drahé a nebezpečné. Od matky přišel jeden lístek, předtištěný formulář „Daří se mi dobře“ s jejím podpisem. Ten byl jediný. Zůstal jediný. Později jsme se dozvěděli, že Ottla se dobrovolně přihlásila, aby doprovodila transport s dětmi. Dál o ní nikdo nic neslyšel.

Myslím na Ottlu často. A myslím si, že na cestě, po které se vydala, byla spokojená a dočista sama se sebou jako každý, komu se dostane vzácného štěstí vnitřní jednoty. Ottla svou cestu našla: nepoddávat se zoufale osudu. Ne jako Josef K. v *Procesu*, který v marné snaze objasnit tajná obvinění je nakonec popraven „oběma pány v redingotech a neochvějných cylindrech“; ne jako K. v *Zámku*, který je v bezúspěšném hledání kontaktu k úředníkovi už jen apatický, když se uprostřed noci nečekaně naskytne příležitost. Ottla musela uprostřed pekelného zmatku kolem sebe najednou vědět, jak se svým rozhodnutím osvobodit ze zdánlivě nepropustné sítě, jak jedním činem ukončit to odcizení. Děti byly velké, jim už nemohla pomoci, mohla je jen ohrozit. Byla volná a mohla se zbavit všech dvojakých zvyklostí, batoh na záda a poprvé uvolněná ze sítě a jen sama se sebou odejít tam, kde byl do samého konce neomezeně povolený mlčenlivý soucit se všemi živými, bez nutnosti odcizení.

Z knihy *Essenzen*, Suhrkamp Verlag, 1993 přeložila Kateřina Lepičová.

## ANNA MARIA JOKL

Narodila se v roce 1911 ve Vídni v židovské rodině. Otec byl obchodník a voják, matka učitelka. Část dětství strávila u babičky ve Vratislavi, kam ji rodiče poslali z hladovějící Vídně. V dětství nazývaná Moidi, Anna Maria celý život odcházela, jak sama píše v dopisu novináři a antikváři Arminu Borskému. V sedmnácti odešla do Berlína, do Piscatorovy školy, kde zažila velmi tvůrčí období. V té době psala mimo jiné též experimentální hry pro rozhlas. V roce 1933 se již nesměla podepsat pod vlastní scénář experimentálního filmu *Tratsch* (Tlachy, Potlach), který toho května uvádělo jedno berlínské kino. Po varování přítel emigruje A. M. Jokl téhož roku do Prahy.

Během svého pobytu zde (do roku 1939) napsala dvě knihy pro děti. *Die wirklichen Wunder des Basilius Knox* (Opravdové zázraky Basilia Knoxe) a *Die Perlmutterfarbe* (Perleťová barva). Na té první je zajímavé, že vyšla v českém překladu dřív (1935 v nakladatelství ČIN, s předmlouvou od Oskara Kokoschky) než v německém originále. A druhá se zachovala jen díky tomu, že jeden český překladčův propašoval její rukopis za autorkou do Polska. V roce 1939 musela totiž Anna Maria odejít i z Prahy a s vízem, které jí obstaral český PEN klub, se dostala v zaplombovaném vlaku přes Polsko do Londýna. Během války se v Londýně angažuje v exilových intelektuálních kruzích. Po jejím skončení se vrací do Berlína a vzdělává se v oboru psychoterapie. Při závěrečných zkouškách sice naráží na antisemitské postoje, např. u profesora C. G. Junga, přesto však se jí podaří založit si vlastní praxi. Toto období (konec padesátých a počátek šedesátých let) jí přineslo tematiku pro knihu *Zwei Fälle zum Thema „Bewältigung der Vergangenheit“* (Dva případy na téma „Překonávání minulosti“).

V roce 1965 odchází A. M. Jokl do Izraele: „Pošesté zase život v neznámém prostředí a ve čtvrté řeči“ (z knihy *Essenzen*). Naučila se tu hebrejsky a stala se členkou PEN Centra německy píšících autorů v zahraničí a vyměnila rakouský pas za izraelský. Nepublikovala pravidelně, ve *Frankfurter Allgemeine Zeitung* jí vyšly dva eseje a německé nakladatelství Suhrkamp vydalo v devadesátých letech svazek jejích krátkých próz *Essenzen* (Esence) a již zmíněné dvě knihy pro děti. V roce 1995 obdržela autorka Cenu Ericha Nossaka za celoživotní dílo a v roce 1999 ještě vyšla její autobiografická kniha *Die Reise nach London* (Cesta do Londýna). Anna Maria Jokl zemřela v roce 2001 v Jeruzalémě. *kl*

# ŽIDOVŠTÍ TISKAŘI

## 500 let hebrejského knihtisku v Čechách a na Moravě

V prosinci roku 1512 dokončilo konsorcium židovských tiskařů a finančníků v Praze tisk první hebrejské knihy vydané v českých zemích i v celé střední a východní Evropě. Od té doby se v Praze – a později také v Prostějově, Brně a Mikulově – hebrejské knihy sázely a tiskly s proměnlivou intenzitou až do první poloviny 20. století. Pětisté výročí tohoto kulturního fenoménu připomíná Židovské muzeum v Praze v těchto týdnech bohatě ilustrovanou monografií vydanou ve spolupráci s nakladatelstvím Academia a také jedinečnou výstavou, která je až do konce února 2013 přístupná v Galerii Roberta Guttmanna na pražském Starém Městě.

Autoři publikace *Hebrejský knihtisk v Čechách a na Moravě* – Pavel Sládek z Filozofické fakulty UK, Petr Voit ze Strahovské knihovny, Andrea Jelínková a Lenka Veselá z Knihovny Akademie věd ČR, Šlomo Z. Berger z Amsterdamské univerzity a Alexandr Putík, Iveta Cermanová a Olga Sixtová ze Židovského muzea v Praze – pojednali téma z různých úhlů podle svých specializací a jejich studie dohromady skládají v mnohém ohledu nový obraz pražského (a prostějovského) židovského (a křesťanského hebraistického či hebraizujícího) knihtiskařského podnikání ve starší i novější době. Jako příklad jsme vybrali ukázky ze studie věnované pražským židovským tiskařům a tiskárnám v letech 1512 až 1672 Olgy Sixtové – s jednou citací ze stati Alexandra Putíka. Přeskočíme poněkud spleť začátky, kdy se na jednotlivých vydáních podílelo i šest tiskařů a finančníků a v první části dvoudílného textu se podíváme na historii čtyř pražských tiskáren, které v metropoli pracovaly během 16. a 17. století.

### GERSONIDOVÉ – KATZOVÉ GERŠOM BEN ŠLOMO KOHEN A SYNOVÉ

Zakladatel nejstarší pražské rodinné tiskárny Geršom Kohen vstoupil mezi pražské židovské tiskaře roku 1514 jako jeden ze společníků edice *Zmirot*. Mezi podílíky

jmenovanými v kolofonech (předchůdcích dnešních tiráží s údaji o autorech, tematice knihy, místě vydání a vydavateli) tisků z let 1514–1522 zaujímá pokaždé první místo zřejmě proto, že se na vydání nejvíce finančně podílel. Geršom, v pramenech Heřman, je doložen v Praze již roku 1509, kdy byl výběřčím židovské daně. Roku 1517 vlastnil v Praze dům, který roku 1522 rozší-



Signet Geršoma ben Šloma Kohena z roku 1514. Přetištěno v *Pentateuchu*, Praha 1530.

řil o přístavbu. Další dům roku 1521 sobě a svým dědicům koupila jeho žena Května (hebrejsky Cemach) od své matky Evy za 30 stříbrných grošů. Desátého dubna roku



*Chamiša chumšej Tora, megilot, haftarot*. Praha 1530.

1527 obdržel Geršom od krále Ferdinanda výhradní doživotní privilegium k tisku hebrejských knih v Čechách, a po tomto datu až do konce 16. století téměř nikdo jiný než

on a jeho potomci v Praze hebrejské a jidiš knihy netiskl. Tiskárna, kterou založil, fungovala samostatně až do druhé poloviny 18. století pouze s vynucenými a dočasnými přestávkami. V signetech a přízviscích se její majitelé označují jako příslušníci *miš-pachat ha-geršuni* (geršonovské rodiny) nebo přízviskem Kohen či Katz, ve starší odborné literatuře bývají po otci zakladateli jmenováni Gersonidové. Část rodiny užívala později příjmení Poppers.

Podle daňového registru z roku 1540 (1528) měl Geršom Kohen patřit spíše k chudším plátcům daně. Tomu ale odporuje jeho aktivní účast v nákladném vydavatelském podniku v rámci konsorcia. Pro *Zmirot* a *Chumaš*, na jejichž tisku začal spolek pracovat v roce 1514, kdy do něj Geršom vstoupil, bylo jistě se značnými náklady odlito nové písmo v několika velikostech i družích a kromě toho byly pořízeny i štočky pro incipity a také ilustrace, rámy, signet a značky pražských měst. V rámci konsorcia se Geršom podílel na vydání několika dalších knih, *Jocrot* a *Hagadu* z roku 1526 již ale tiskl sám s bratrem Gronemem. Od

roku 1529 se do rodinného podniku postupně zapojovali synové, kteří tehdy začínali dospívat, nejprve Mordechaj a Šlomo, od roku 1534 i Moše, v roce 1541 poprvé také Jehuda (Juda). Jedině jméno syna Benjamina se v tiscích neobjevuje vůbec.

Roku 1540 vytiskl Geršom první datovaný neliturgický a nebiblický text vydaný v Praze, *Tur Orach chajim* z čtyřdílného kodexu *Arbaa turim* Jaakova ben Ašera, v redakci a s poznámkami tehdejšího pražského rabína Avrahama ben Avigdora. Na konci knihy rabi popisuje svou práci a omlouvá se za případné chyby, neboť „v tiskařském díle to nejde jinak. Přesto je ale tato práce přesnější než cokoli psaného perem, ať nového, či starého, jakož i vše, co bylo předtím vytištěno, a každý, kdo si ji zakoupí, se nad svým nákupem zaraduje.“ Rabi Avraham je prvním nám známým pražským rabínem, který vstoupil do vydavatelského podniku nejen jako autor, ale také jako editor.

Prvního května 1541 vydal Geršom se syny Mošem a Judou praktický kapesní sídler, svou poslední knihu, v září téhož roku vypověděl král Ferdinand Židy z Čech. Geršoma potkáváme roku 1542 – coby

Žida Heřmana – mezi držitelé glejtů, které vybraným (zámožným) osobám a jejich rodinám dávaly možnost zůstat v Praze dočasně ještě po dané lhůtě, kdy měli Čechy opustit, aby mohli vyřídit finanční záležitosti své i dalších vypovězených. Naposledy je doložen – jako Heřman Impresor – ještě v prodloužení glejtu z 20. ledna 1544. V glejtu z 1. března 1545 stojí už na jeho místě „Žalmon (tj. Šlomo), Heřmanův syn“. Někdy mezi těmito dvěma daty Heřman zemřel, mohlo mu být tou dobou šedesát a více let. Po smrti otce bylo obnoveno tiskařské privilegium z 19. listopadu 1545 vydáno v pořadí třetímu „Mojžíšovi (tj. Mošemu), synu Heřmanovému“. Ten měl této milosti paradoxně užívat do konce svého života v Praze a v království českém, nad jehož židovskými obyvateli přitom stále visela hrozba vypovězení. Jak víme z tzv. Popisu Židů pražských, v červnu roku 1546 sestávala



Moše ben Jisrael Isserles: *Torat ha-ola*. Praha 1569.

Mojžíšova domácnost z ženy Běly a dítěte Heřmana a žili u něj ještě bratr Juda, děvečka Lea a kuchařka Hendl. Kromě podílu na několika dalších edicích o něm víme už jen tolik, že roku 1556 koupil dům a že zemřel před rokem 1566.

Čtvrtý bratr Juda tiskl pouze v letech 1541 (spolu s Mošem) a 1556 (spolu s Mordechajem a Mošem), později se naplno věnoval obecním záležitostem. Na jeho jméno opakovaně narážíme v pramenech k volbám obecních starších, např. roku 1574 „Juda impresor jinak knihář“. Nejspíš až koncem života, v nemoci, přijal po starším a již dávno zemřelém bratrovi (u něhož, jak jsme viděli, jako mladík žil) druhé jméno Mojžíš, takže i v epitafu, kde jsou mimochodem zdůrazněny jeho zásluhy o obec, nikoli tiskařské dílo, je uveden jako Moše Juda. Zemřel 7. tišri roku 354, tj. 3. října 1593. I v těchto nejistých dobách, které se vlekly po celý zbytek vlády Ferdinanda I., vydali bratři několik modlitebních knih.

### MORDECHAJ BEN GERŠOMA A SYNOVÉ

Po roce 1566 tiskl z Geršomových synů nejspíš už jenom Mordechaj, jehož můžeme díky dochovaným pramenům vidět o něco plastičtěji než ostatní bratry. Mordechaj (česky Markvart či Marek), zvaný též po matce Mordechaj Cemach, se narodil snad někdy kolem roku 1510, v roce 1574 je označován už jako „Markwart impresor starý“. „Marx Judenbuchdrucker von Prag“ je jako jediný pražský židovský tiskař doložen roku 1535 mezi návštěvníky velikonočního knižního trhu ve Frankfurtu nad Mohanem. Roku 1546 získal glejt, který ho uchránil před vyhnáním, a v Popisu Židů pražských jsou spolu s ním uvedeni žena Lacha (správně Nucha) a děti: „Pesah, Jabl (zkomolené Becalel), Heřman, Mariana (Mirjam); Sára dívka služebná; Jakub sirotek“. Mirjam její manžel za pomoci podplacených svědků obvinil z nevěry. Případ byl pro-

jednáván nejprve u zaujatého rabínského soudu v Praze, posléze v Krakově u rabínského tribunálu, kterému předsedal rabi Moše Isserles, jedna z největších tehdejších aškenázkých halachických autorit. Ten došel k závěru o nevině ženy, jejíž manžel spíše než za manželskou čistotu bojoval proti svému tchánovi, s nímž měl už dříve finanční spory.

Mordechaj byl dle poznámky jeho syna Šloma, doplněné k ro-

ku 319 (1559) v Gansově kronice *Cemach David*, jedním z hlavních *šadlanim*, dnešním jazykem lobbistů, kteří se snažili císaře přesvědčit, aby odvolal edikt o vyhnání vztahující se na všechny české Židy. Mordechaj „se s nasazením vlastního života vydal na cestu do Itálie až do Říma a přinesl císaři od papeže svolení, že ho zproští, a jeho slova s milostí Nejvyššího přinesla plody a císař ho poslechl a slitoval se nad námi“. Roku 1564 je mezi prvními podepsanými na stanovách nově založeného pohřebního bratrstva a i později se objevuje mezi volenými zástupci obce. Sečteme-li všechny tyto in-



Meir ben Baruch z Rothenburgu: *Še'lot u-tšivot*. Praha 1608.

formace, máme před sebou nejenom podnikavého a zcestovalého obchodníka, ale také obětavého muže, který svého privilegiovaného postavení využil k obecnému prospěchu.

Teprve příchod nového panovníka zbažil české Židy dvacetileté existenční nejistoty (nové vypovězení je ohrožovalo od roku 1557), a když jim roku 1567 císař Maxmilián definitivně povolil v Čechách zůstat, nastala doba rozkvětu i pro pražský hebrejský knihtisk. Tento trend naznačuje hned první kniha, která v nové atmosféře v Praze vyšla. Byla to *Torat ha-ola* (1569), pojednání o Jeruzalémském chrámu a chrámových obětech rabiho Mošeho Isserlese.



Náhrobek Mordechaje ben Geršoma Kohena a jeho syna Becalela, Starý židovský hřbitov v Praze.

Kniha je výjimečná jak v edičním programu tiskárny – je první v Praze vytištěnou knihou, která obsahuje původní dílo (pokračování na str. 18)

# SIONISTICKÁ ŠLECHTA

*Nad druhou česky uvedenou knihou Meira Šaleva*

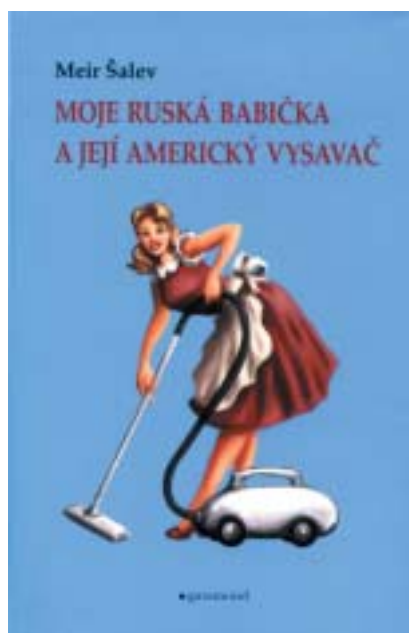
Když loni v létě vystoupil jako host na pražském veletrhu Svět knihy izraelský prozaik a novinář Meir Šalev (1948), uváděl u nás svůj debut *Ruský román*. Knize se dostalo značné pozornosti: kromě *Rch* vyšel obsáhlý rozhovor s autorem např. v týdeníku *Respekt* a na poměry deníku uveřejnil rozsáhlou a velmi pochvalnou recenzi kupř. list *MF Dnes*. Se zhruba půlročním odstupem tak přichází nakladatelství Garamond s další Šalevovou knihou, příznačně nazvanou *Moje ruská babička a její americký vysavač*. I ta nás zavádí do průkopnického mošavu na severu země v Jezreelském údolí, odkud pocházela spisovatelova matka, ovšem na rozdíl od *Ruského románu* nespadá do sféry čisté beletrie – spíše se řadí k žánru rodinné kroniky rozpínající se od bájných dob, kdy byli Šalevovi prarodiče mladí, až po jeho vlastní dospělost. Nebo ne?

## JAK TO TEDY BYLO

Sám autor v textu přiznává, že členové jeho rodiny se rádi přou a rádi vyprávějí příběhy, přičemž nečiní rozdíl mezi pamětí a představivostí. Snad každá událost má tolik verzí, kolik lidí se pokouší o její objasnění, a něco jako jediný autentický výklad minulosti proto neexistuje. Hebrejský název svazku (*Ha davar haja kocha*), do češtiny doslovně přeložený jako „totiž bylo to tak“, je tudíž myšlen nejen jako pocta ústřední postavě babičky, která tímto obratem začínala všechny své příběhy, ale také jako jemné zpochybnění všeho, co se čtenáři předkládá. Jak to tedy bylo a (méně často, ale přece) stalo se to vůbec?

Šalevova babička emigrovala z Ruska roku 1923 a z pohledu nově založeného moralisticky socialistického mošavu byla prostě věčně nespokojená a bláznivá – zatímco z autorova pohledu jenom osvěžujícím způsobem jiná. Její posedlá touha po pořádku se střetávala s nepřátelským prostředím (ztělesněným jak sionistickými hrdiny, tak okolní přírodou) a její těžce pracující domácnost se posléze střetla s tím nejlepším americkým vysavačem, co

se dal koupit. A právě tento nevinný přístroj se stane symbolem rodinných konfliktů a vizí: do mošavu ho totiž z Kalifornie poslal strýc Ješajahua, „dvojnásobný zrádce“, který zradil jak socialismus, tak sionismus, neboť se přerodil v amerického kapitalistu s cizáckým jménem Sam. Zatímco pro babičku a dědu je takový dar urážkou (babička zvládala úklid bez jakýchkoli vymožeností a děda žil v chudobě,



ale hrdě), pro mladší generaci má vysavač, žvýkačky a Amerika vůbec příchut' zakázaného (a o to lákavějšího) ovoce: příchut' hříšného hédonismu.

Aniž bychom vyrazili, jakými záračnými proměnami babiččin vztah k vysavači projde (mimořádně slovo „svyperrr“ je třeba vyslovit s ruským přízvukem a náš svyperrr vypadající jako UFO navíc podobně jako třeba rodinný kůň Vajti také přemýšlí, cítí a vyjadřuje své názory), ještě větší rozruch než on samotný způsobí v mošavu při jeho příjezdu žena na reklamní fotografii na bedně. Skví se též na obálce českého vydání: „Na první pohled obyčejná americká žena v domácnosti – při bližším prozkoumání však ďábel v lidské podobě.“ Její našpulený zadek a červeně nalakované nehty, ikonické atributy zaoceánského blahobytu, ostře kontrastují s realitou

– a především mentalitou – mošavu, pro niž je manikúra negativní symbol. Účelem židovských rukou je přece „orat, okopávat, sít a budovat“.

## ŠPÍNA, BAHNO, PRACH

Šalev si očividně bere na paškál tzv. sionistickou šlechtu, která se kromě nezpochybnitelných zásluh pyšnila také svou skromností, a mimo jiné lehce podrývá její až nábožný vztah k půdě. Jeho babička Toňa totiž hlásá něco, co sionismus přehlížel: „Že zem není jen panenská půda, domov našich předků a útočiště pronásledovaných a putujících Židů, ale že za určitých, ne zas tak vzácných okolností je to především špína,“ která se vyskytuje ve dvou formách – v zimě jako bahno a v létě jako prach. Je tak jistěže přizemnější, ale též mnohem přímočařejší než většina průkopníků, kteří si skutečnost i samy sebe s oblibou idealizovali, až posléze kolem nich vznikl jakýsi světský mýtus. Oproti němu nám *Ruská babička a její americký vysavač* nabízí zábavný portrét sionistických pionýrů, kteří si jeden z druhého dělají legraci, nezřídka se zmítají v rozporech nejrůznějšího druhu a přísně se navzájem posuzují, ovšem navzdory tomu všemu se mají upřímně rádi.

S *Ruským románem* sdílí recenzovaný titul pochopení i mnohovrstevnou ironii, s jakou vykresluje své doslova legendární postavy, a téměř úplnou absenci tzv. velkých konfliktů (děti zde mávají farmářům v Jordánském království a jen jedinou větou se zmíní smrt strýcova syna v jomkipurové válce). Méně ale pracuje s poetickým a biblicky vznešeným jazykem (je tu použit jen jako ozvláštňení, nikoli jako základní stavební kámen) a více s humorem: výsledkem je mimořádně vtípně podaná verze osudů spisovatelovy rodiny. Číst se dá buď samostatně, nebo jako doplněk k *Ruskému román* (který je v *Babičce* nejednou zmíněn). Jeho magické textové bohatosti nicméně – patrně úmyslně – nedosáhl.

HANA ULMANOVÁ

(Meir Šalev: *Moje ruská babička a její americký vysavač*. Přeložili Petr Himmel a Pavla Špinarová. 224 stran. Garamond, Praha 2012. Doporučená cena: 268 Kč.)

**MEIR ŠALEV:****Z JERUZALÉMA DO NAHALALU**(úryvek z knihy *Moje ruská babička a její americký vysavač*)

Když byly mé sestře dva nebo tři roky, začala s námi maminka cestovat z Jeruzaléma do Nahalalu vlakem. Z Jeruzaléma do Lodu, z Lodu do Haify, odtamtud autobusem na odbočku k Nahalalu a dál buď pěšky nebo na povoze taženém koněm, který nás svezl.

Tyto cesty nebyly tak vzrušující jako jízda s Motkem Chabinskim na mlékařské cisterně a byly kratší než zaoceánská pouť našeho sweeperu, ale také měly něco do sebe. Tatínek, který si dělal mnohem větší starosti než maminka, trval na tom, že na nádraží pojedeme taxíkem. Slýchal jsem, jak se šeptem hádají o tom, zda to je, či není vyhazování peněz. Vždycky nás doprovodil, aby mamince pomohl s kufrem a aby se s námi rozloučil.

Nádraží bylo až na druhém konci města, vyráželi jsme proto z domu za úsvitu a projížděli vzdálenými a neznámými čtvrtěmi. Tatínek koupil lístky a pak jsme museli vylézt po třech vysokých schůdcích do vagonu. Nejdřív nastoupila maminka s mojí sestrou v náručí a pospíchala obsadit místa po levé straně vagonu, po ní tatínek s kufrem v ruce a pomohl mi vyšplhat se nahoru. Uložil kufr do zavazadlového prostoru nad sedadly a jal se pozorovat ostatní cestující, jestli mezi nimi náhodou nesedí nějaká „divná lidé“. Potom ještě s úsměvem pošeptal mamince něco něžně starostlivého, všechny nás políbil, vyšel ven, zamával nám z nástupiště a my jemu z okna.

Výpravčí zahvízdal, lokomotiva vzdychla, zafuněla a konečně se pohnula z místa a pár minut nato už naše okno rámovalo obrazy cizí krajiny, jako kdybychom překročili neviditelnou hranici a cestovali jinou zemí.

Vlaky v mém raném dětství ještě tahaly parní lokomotivy a já si vzpomínám na příjemné hvízdání i na ostrý skřípot, kterým se koleje v zatáčkách vzpíraly železným kolům vlaku. Tehdy nemohl nikdo tušit, že v Americe vynalezli cosi jako „klimatizaci“, takže všechna okna byla otevřená doko-

řán a proudící vzduch zanášel dovnitř částečky sazí z lokomotivy.

Zpočátku jsme klesali k potoku Refaim, který jsme znali z tatínkova vyprávění o králi Davidovi, a potom k potoku Sorek z příběhu o Samsonovi. Potok Refaim tvořil hranici mezi Izraelem a Jordánským královstvím a maminka nám ukazovala arabské zemědělce obdělávající na druhém břehu svá drobná, úhledná polička se zeleninou, která záležali odpadní vodou z Jeruzaléma.

Vlak se sunul pomalu vpřed a já byl rád, že sedíme na levé straně a vidíme na ně. Mávali jsme jim na pozdrav a někteří nám pozdrav opláceli. Koleje vedly přímo po hranici, proto vyjížděl každé ráno zvláštní vlak o jednom



Autorova babička Toňa, strýc Jair a dědeček Aharon. Foto z knihy.

vagonu s ženisty, kteří zneškodňovali miny a hledali bomby. I v našem vlaku seděli vždy v prvním a posledním vagonu ozbrojení pohraničníci. Bez ohledu na to ale probouzelo cestování vlakem přátelství a sympatie. Maminka říkala: „Jsou to farmáři jako my, tak jim zamávejte.“

Vlakem procházel muž, ze dvou velkých košů nabízel občerstvení a volal: „sandviše, pití, švýkašky, koláše...“ Maminka nám ale nikdy nedovolila, abychom od něho něco koupili. „Na tohle nemáme peníze,“ říkala, „a kromě toho jsou naše sendviče mnohem lepší než jeho sandviše.“

Sendviče, které nám maminka připravovala na cestu, sestávaly z černého chleba namazaného margarínem

s omeletou, plátky rajčat, lístky petržele a někdy i nakládanými okurkami. Tenkrát nám vysvětlila něco moc důležitého pro život a já se tím řídím dodnes: sendvič nesmíme nikdy solit při jeho přípravě, sůl si vezmeme s sebou a osolíme ho až chvíli předtím, než ho začneme jíst, jinak sůl udělá z rajčat kus hadru. Zabalili jsme si proto sůl do kousku novin a solili sendviče těsně před tím, než jsme se do nich pustili. Zapíjeli jsme je malinovou šťávou z lahví, které jsme dostali ve škole.

V Hartuvu jsme sjeli z hor do nížiny a výhled do krajiny se najednou rozšířil. Vlak zahvízdal a šinul se teď vpřed poněkud rychleji. Skřípění kol ustalo a vlak nabral svižný pravidelný rytmus jízdy. Přestože je to zakázáno, dovolila mi maminka vyklonit trochu hlavu z okna a vystrčit ruce. Vítr mi nakreslil na tváři úsměv. Z té rychlosti, i když to nebylo víc než sedmdesát osmdesát kilometrů v hodině, se mi točila hlava.

V Lodu jsme z našeho vlaku vystoupili a čekali na jiný, který jel do Haify. Zase jsem byl plný obav: co když jsme ten vlak už propásli? Nebo co když pojedou jinam? Co když vlak zastaví jen na chvíli a my tentokrát nestihneme přestoupit, když nám tatínek nepomůže

s kufrem? Co když stačí nastoupit jen maminka a my se sestrou zůstaneme navždy na nádraží v Lodu?

Ale vlak dojel včas, zvolna zastavil, my jsme přestoupili a v klidu dojeli do Haify. Všechno bylo tenkrát pomalejší a cesty byly delší. Když nám maminka zrovna něco nevyprávěla, dávala nám hádanky nebo nám zpívala. Pamatuji si dva řádky jedné písničky kvůli jejím legračním samohláskám: „Mašinka už píská, kdo v ní jede, výská.“ Také pro nás vymýšlela všelijaké hry – měli jsme třeba hádat, jak se jmenují všichni cestující, kteří s námi jedou ve voze, vysvětlit, proč se jmenují právě tak, a přijít na to, kam jedou, proč, jaké je jejich povolání a tak dále a tak dále.

(pokračování na str. 23)

# SOVY, POŠTOLKY A RADAR

*Jak pracuje Mezinárodní centrum pro studium migrace ptáků*

Když se řekne Latrun, vybaví se člověku výběžek nad silnicí spojující Jeruzalém a Tel Aviv, strategické místo, spjaté již od biblických dob s řadou bitev. V novodobé historii to byly bitvy o Latrun během izraelské války za nezávislost roku 1948. Z pevnosti nad silnicí arabští vojáci ostřelovali vozidla jedoucí do Jeruzaléma a město tak odřízli od hlavní přístupové cesty. Dnes se v bývalé britské Tegarťově pevnosti nachází památník izraelským vojákům padlým v boji Jad haŠirijon a vedle něj další instituce, již by tu návštěvníci možná nečekali: Mezinárodní centrum pro studium migrace ptáků.

Izrael je země, již ornitologové milují: ač malá rozlohou, je křižovatkou tří světadílů a jakýmsi hrdlem, nad nímž dvakrát ročně, od března do konce května a od srpna do konce listopadu, táhne pět set milionů ptáků. Jejich migrace přitahuje pozornost předních odborníků a díky tomu bylo za spolupráce Telavivské univerzity a Společnosti na ochranu přírody založeno zmíněné centrum na Latrunu. Od armády získalo osm akrů půdy a počítá se s výstavbou rozsáhlé moderní budovy. Vedoucím centra se stal dr. Josi Lešem z Přírodovědné fakulty Telavivské univerzity. Podařilo se mu vytvořit jedinečné pracoviště, jehož náplň už daleko přesahuje studium ptačí migrace.

## SOVY V BEDNÁCH OD MUNICE

Kromě práce na detailním výzkumu těžných tras některých druhů, např. čápů, pelikánů, jeřábů i supů bělohlavých, se zdejší ornitologové pustili do projektu se sovami a poštolkami. Rozhodli se využít toho, že tyto druhy se živí hlodavci, škůdci, proti nimž se farmáři brání pesticidy. Ty ovšem hubí nejen škůdce, ale také dravce, kteří je uloví a spolykají tak jed, a škodí i lidskému zdraví. „I v Izraeli, kde platí spousta zákonů týkajících se používání pesticidů, bolestně postrá-

dáme jejich prosazování. Kvůli jedům a lovu klesá množství dravců po celém světě, ale nejzřetelněji právě na Blízkém východě,“ říká dr. Motti Charter, přírodovědec z Telavivské univerzity a koordinátor „soví“ kampaně. Jedna sova pálená nebo poštolka uloví za rok až 5000 hlodavců, myši či krysy. Sovy loví v noci, poštolky ve dne. Aby podpořil výskyt těchto užitečných ptáků, začal tým odborníků zmíněného centra v zemědělských oblastech na severu země v Galileji, především v údolí Bejt Netofa, jímž vede národní vodní rozvaděč,



Generál dr. L. Diněvič v radaru. Foto Ivo Šilhavý (archiv T. Pojara).

instalovat dřevěné bedýnky, v nichž mohou sovy a poštolky hnízdit. Originální projekt začal v malé míře již roku 1983, pomalu se rozvíjel a nakonec získal i státní podporu ministerstva zemědělství a místního rozvoje. Dnes je po celém Izraeli přes 2000 umělých hnízd a stovky tisíc arů zemědělské půdy se obejdou bez pesticidů.

V Izraeli je nedostatek dřeva, dováží se z Číny a je drahé. Jak se s tímhle problémem ornitologové vypořádali, popisuje dr. Charter: „Obrátili jsme se na izraelský vojenský sektor a oni nám nabídli tolik dřevěných beden od munice, kolik potřebujeme. Je pěkné, když něco, co sloužilo ve válce, teď pomůže jinému účelu.“ Ke spolupráci na „výsadbě“ hnízd získali i farmáře v arabském sektoru v Galileji, na palestinských územích a v Jordánsku, kterým předali své know-how. Nebylo to jedno-

duché, protože muslimové považují sovy za zlé znamení. Ale když arabští farmáři viděli, jaké úspěchy se sovami mají Izraelci, nechali se přemluvit. Na webové stránce organizace lze spatřit video, na němž dr. Josi Lešem rozpráví s jordánskými farmáři a nadšeně jim říká: „Když vám to půjde dobře, můžete jít i do Sýrie a Iráku, tam, kam my nemůžeme, a ukázat jim, jak to funguje.“ Podle Lešema se ptáci, kteří neznají hranice, mohou takto podílet na mírovém procesu...

## Z RUDÉHO NÁMĚSTÍ NA LATRUN

Migraci ptáků se dr. Lešem zabýval již od studií. Aby lépe poznal jejich způsoby, požádal, aby mu armáda přidělila motorizovaný kluzák a pilota. Při této příležitosti se dozvěděl o problému, jaký představují srážky ptáků s letadly. Vzhledem k malé ploše izraelského nebe a naopak vysokému počtu ptáků, kteří tudy táhnou, je možnost srážky letadel a ptáků mnohem vyšší než jinde ve světě a výjimkou nebyly kolize, při nichž stroje havarovaly. Tři izraelské piloty střetnutí s ptáky zaplatili životem. Jednomu pilotovi se například dostalo do kabiny bojového letounu káně a narazilo na kaptapultovací páku. Přežil s frakturou obratle. Lešem se problémem začal zabývat, nejprve např. poradil, aby armáda nasazovala v určitých oblastech pastevecké psy, aby hejna odháněli. Později připadl na lepší nápad.

S pomocí bývalého brigádního generála ruské armády dr. Leonida Diněviče převezl roku 1997 z bývalého Sovětského svazu radar typu MRL-5, využívaný původně k meteorologickým účelům. Ačkoli odborníci dříve tvrdili, že radarem není možné ptáky zachytit, Diněvič a jeho tým dokázali zařízení v Izraeli uzpůsobit k tomu, aby v době migrace sledovalo směr ptačích hejn. Dokáže rozeznat hejna na 100 km daleko od Latrunu, určí jejich polohu, rychlost a množství a tyto informace předává velení izraelského letectva, které podle nich naviguje stroje.

Nad využitím radaru žasnou v Latrunu odborníci i návštěvníci: „Připadá mi to jako vrchol vynalézavosti. Izraelský ornitolog Josi Lešem najde sovětského generála, který poté, co strávil život rozháněním mraků nad Rudým náměstím, užívá po alija penze v Izraeli. Nadchne ho pro myšlenku prevence srážek armádních letadel s ptáky a nakonec se oběma povede přivést vysloužilý sovětský radar k Latrunu a přebudovat ho na radar zachraňující lidské i ptačí životy,“ říká k tomu Martina Pojarová, manželka současného českého velvyslance v Izraeli, a dodává: „Když se s Josim setkáte osobně, pochopíte, jak je tohle možné. Dělá pět věcí najednou, přes vzezření šilného vědce má energii atomové elektrárny a po pěti minutách s ním pochopíte, že ornitologie je nejzajímavější věc na světě.“ V době migrace ptáků lze radarové snímky jejich pohybu pozorovat každou hodinu v reálném čase i na webu centra.

### VZDĚLÁVÁNÍ

Centrum pro studium migrace ptáků připravilo výukové programy pro izraelské, palestinské a jordánské školáky (používá je na 300 izraelských škol, 30 palestinských a stejný počet jordánských)



Jeřábi v údolí Agnon Hula. Foto Pavlína Šulcová.

a snaží se navázat spolupráci i s evropskými a americkými školami. Dr. Josi Lešem zavítal také do Čech. Před deseti lety se zajímal o projekt Africká odysea, mapující tah ptáků přes naše území; Lešema tehdy zaujalo hlavně sledování tahu černých a bílých čápů. A minulý rok zahájila dvě pražská gymnázia (Arabská a Botičská) česko-izraelskou

spolupráci založenou na ornitologickém výzkumu. Poté, co delegace dětí Mezinárodní americké školy v Izraeli spolu s M. Charterem přijela do Prahy, vyrazí čeští studenti na jaře na konferenci do Izraele.



Dr. M. Charter se sovou pálenou. Foto Ivo Šilhavý.

Pozornosti lze rozhodně doporučit webovou stránku centra na adrese [www.birds.org.il](http://www.birds.org.il). Obsahuje řadu informací z nejrůznějších oblastí ornitologie, od

souhrnu poznatků o životě a tahu ptáků, jejich ochraně, po údaje o vědeckých a vzdělávacích programech. K vidění je i internetová databáze ptáků nazvaná Internet Bird Collection, která zahrnuje již 92 procent všech známých druhů na světě. Kromě fotografií a videozáznamů jednotlivých druhů si můžete poslechnout i jejich zpěv.

**ALICE MARXOVÁ**

## Z NOVÝCH KNIH

**Olga Sixtová (ed.)**

**HEBREJSKÝ KNIHTISK  
V ČECHÁCH A NA MORAVĚ**

Obsáhlá, bohatě ilustrovaná kniha kolektivu domácích i zahraničních odborníků na dějiny knihtisku, hebrejskou typografii či židovské dějiny vychází k pětisetletému výročí vytištění první hebrejské knihy v Praze (1512). Pražské hebrejské tisky vynikají především v 16. století svou typografickou úpravou a výzdobou a například ilustrovaná pesachová hagada z roku 1526 bývá znalci hebrejské typografie pokládána za jednu z nejkrásnějších hebrejských knih vůbec. Autoři se v jednotlivých kapitolách zabývají mj. dějinami a vývojem hebrejského tisku v Čechách a na Moravě, spoluprací latinských a českých tiskařů v počátcích hebrejského knihtisku v Praze, výzdobou pražských hebrejských tisků první poloviny 16. století, hebrejským knihtiskem na Moravě na počátku 17. století, přechodem mezi rukopisnou a tištěnou knihou, jidiš knihtiskem na našem území, cenzurou hebrejských knih a úpadkem a vzestupem hebrejského knihtisku v Čechách v letech 1780–1850. (K tématu viz str. 10, 11, 18.)

P. Sládek, O. Sixtová, P. Voit, A. Jelínková, L. Veselá, Sh. Z. Berger, A. Putík, I. Cermanová: *Hebrejský knihtisk v Čechách a na Moravě*. Edičně připravila O. Sixtová. Vydalo nakl. Academia a Židovské muzeum v Praze roku 2012. 276 stran, formát 220x330 mm, na 200 ilustrací, rejstřík. Doporučená prodejní cena: 650 Kč; při nákupu přes e-shop lze zakoupit s 20% slevou.

**Piotr Paziński**

**LETNÍ BYT**

Román reflektuje dějiny polských Židů očima hrdiny, který se jako třicetiletý vrací do dětství, do starého rekreačního zařízení, kam jezdíval jako malý kluk. Setkává se tu se svými „strýčky a tetičkami“, kteří přežili holokaust, poslouchá jejich příběhy o ztracených rodinách, přátelích, vybledlých fotografiích a již neexistujících městech, především dávné židovské Varšavě. Mladý polský autor a šéfredaktor časopisu *Midrasz* Piotr Paziński patří ke generaci „vnuků“ polských Židů. V románu využívá autobiografických prvků, ale mění je ve fikci, univerzální poetický příběh o pomíjivosti, paměti a rozpadu. *Letní byt* získal cenu Paszport Polityki a Evropskou literární cenu. Rozhovor s autorem viz *Rch* 12/2012.

Vydalo nakladatelství Havran v Praze roku 2012. Z polštiny přeložila Lucie Zakopalová. 124 stran, dop. cena 198 Kč.

## OSUDY JEDNÉ RODINY

(co zachytila stoletá fotografie)

Před sto lety se obchodní cestující Josef Brod, žijící tehdy v pražské Petřské čtvrti, vydal s manželkou Matyldou, rozenou Zeckendorfovou, třemi dcerami a dvěma syny do fotoateliéru, aby nechal pro širší příbuzenstvo vyhotovit reprezentativní rodinný portrét. Necelých deset let poté, co se Brodovi přestěhovali z Poděbrad do Prahy, bylo třeba dokumentovat, že rodina dobře zvládla přechod z maloměsta do hlavního města země, který také znamenal částečný přechod od češtiny k němčině. Mladší děti – Fritta, Irma a Leo – nyní v Praze chodily do německých škol, zatímco nejstarší z nich, Karel, který se na umně komponované fotografii nad všemi tyčí coby pomyslná špička pyramidy, už měl nakročeno do řad českožidovského asimilačního hnutí a stal se českým národovcem. Někde mezi těmito identitami stála nejstarší dcera Anna, v době příchodu do Prahy desetiletá. Jakýmsi zázrakem přežila snímek dvě světové války, holocaust a emigraci některých členů rodiny. Nad osudy jednotlivých zobrazených příbuzných se v odstavci jednoho století v knize Praha ohrožená 1939–1945, již vydalo v překladu Šimona Pellara roku 2010 pražské nakladatelství Mladá fronta, zamýšlí českoamerický literární historik PETR DEMETZ, syn Anny Brodové, který se v uplynulém říjnu dožil devadesáti let.

Můj dědeček Josef Brod byl jedním z třinácti dětí Isaaka Broda a jeho manželky Anny a stejně jako sourozenci se narodil v Lukavci. Předpokládám, že doma mluvil jidiš, ve styku s převážně katolickými sousedy a zákazníky používal češtinu a po příchodu do Prahy také němčinu. Podle rodinné legendy se v mládí učil u Hermanna Kafky, jemuž patřil obchod s textilním zbožím na Staroměstském náměstí

a jehož syn Franz se proslavil jako spisovatel. Po vyučení se dědeček přestěhoval do Poděbrad, kde si na náměstí otevřel vlastní obchod. Ten musel alespoň zpočátku prosperovat, protože v tomto městě přišla na svět moje matka a všichni její sourozenci s výjimkou bratra Lea, nicméně po roce 1900, kdy v souvislosti s hilsneriádou propukly prudké protizidovské



Rodina Brodova, foto z roku 1912. Archiv Petera Demetze.

bouře, dědeček svůj krám či to, co z něj zbylo, rychle prodal a stal se obchodním cestujícím v Praze, kam podobně jako spousta dalších Židů odešel hledat početnější obec souvěrců i větší možnosti nabízené civilizovanějším prostředím.

Vlastním jenom jedinou fotografii, která matčinu rodinu zachycuje. Pochází z roku 1912 a dýchá z ní řád, poměrný blahobyt, jistá nevtíravá elegance (pokud se mladých žen týče) a střízlivá důvěra v budoucnost. Vlevo, trochu stranou od ostatních, sedí dědeček, vážně hledící selfmademan s vysokým čelem, šedivým, vojáckým knírem téměř vilémovských rozměrů a s levou rukou zastrčenou jako Napoleon mezi dvěma knoflíky svátečního

saka. Vpravo sedí babička Matylda, rozená Zeckendorfová, s velice složitým účesem na hlavě, v hezké tváři náznak úsměvu. Kolem ní a za ní stojí pětice dětí – dvě stejně jako ona za války zahynuly v nacistickém koncentračním táboře, jedno přežilo a další dvě včas emigrovaly do Anglie.

Uprostřed rodinného portrétu stojí matčin starší bratr Karl, vlastně bych měl říct Karel, protože dával přednost češtině. Tohoto vysokého, seriózně vyhlížejícího majitele prosperující fabriky na výrobu sklenic a lahví, který se jako jediný z celého příbu-

zenstva stal milionářem, jsem moc neznal, protože spolu s manželkou Olgou, která pocházela z majetné písecké rodiny Kohnů, dlel ve vzdáleném světě bohatých průmyslníků. Z občasných nedělních vycházek do pražských parků nebo na hřiště si však vzpomínám na bratrance Ivana a Jana, kteří vždycky vypadali jako ze škatulky. Myslím, že Karel se rodiny tak trochu stranil, protože to byl politicky uvědomělý český Žid, takže mluvil výhradně česky, neodebíral *Prager Tagblatt*, ale liberální *Lidové noviny*, chodil do zlaté kapličky a nikdy nevkročil do pražského německého divadla, v němž můj otec, jehož od Karla dělily celé světy, uváděl a režíroval nejnovější drsná dramata berlínských expresionistů. (...)



Jeho rodina zkrátka vedla úplně jiný život než ta naše, nicméně jednoho dne o několik let později odjela dobytčákem do Osvětimi, kde Karel, Olga a mladší Jenda skončili v plynové komoře. Ivan při pochodu smrti v lednu 1945 utekl a na východním Slovensku vstoupil do řad 1. československého armádního sboru, který se zformoval v SSSR pod velením gen. Ludvíka Svobody. Později získal studijní stipendium do Ameriky a po komunistickém puči v únoru 1948 ještě stihl odjet... Jeho česky orientovaný otec by se asi dost divil, že si vzal dívku jménem Isolde a spokojeně s ní žije v její německé otčině.

Slečna, která má na fotografii ruku zasněně položenou na Karlově rameni a dychtivě hledí vstříc budoucnosti, je tetička Fritta a žádný nezasvěcený pozorovatel by neřekl, že její důvěrné gesto vlastně přesahuje hranice řeči a kultury. Karel byl hrdý, že je Čech, zatímco Fritta se (možná díky matčině německé výchově) proslavila jako herečka na frankfurtských a berlínských scénách a její první manžel byl pražský židovský dramatik Paul Kornfeld, jenž za výmarské republiky uváděl německé psychologické drama na divadelní scéně v Berlíně, Frankfurtu a Mnichově (a zemřel v lodžském ghettu). V Berlíně se Fritta pohybovala v prominentní společnosti, ale na jaře roku 1933 musela z Německa odejít. Nejprve se s druhým manželem, spisovatelem Friedrichem Burschellem, usadila na Mallorce v bláhové víře, že Hitlerova vláda nebude mít dlouhé trvání, ale nakonec oba zamířili do Prahy, kde rodina divadlem posedlou dceru s radostí přijala zpátky do svého lůna. Fritta s Friedrichem se nastěhovali do miniaturního tmavého bytu v nepříliš výstavné části Dejvic, a když pak Prahu opustili, aby znovu změnili působiště, nechali tam spoustu knih včetně několika románů Franze Kafky v dnes už vzácném vydání vydavatelství Heinrich Mercy & Sohn (otec se brzy začal podívat, co v knížkách toho Kafkovic Franzla vidím, že se od nich nedokážu odtrhnout). V Anglii si pronajali dům v Oxfordu a Friedrich celou válku dojížděl do Londý-

na, kde pracoval v redakci německého vysílání BBC (...)

Ačkoli Fritta mnohokrát dostala nabídku, aby se vrátila na jeviště nebo přijala roli v televizi, nikdy si už neahrála. Poctivě přiznávala, že se na to necítí a po těch letech by ji zmožila tréma. Nakonec se přestěhovala do Mnichova a po Friedrichově smrti žila v bytečku plném knih a památek na výmarskou republiku.

Z malého chlapečka, který se tulí k babiččině boku, jako by potřeboval ochránit, vyrostl strýc Leo, jenž to v důsledku historických změn neměl v životě jednoduché, ani co se týče jazyka, ani pokud jde o způsob obživy a společenské postavení. Základní vzdělání měl německé, ale aby se připravil na nějakou komerční profesi ve většinové společnosti, absolvoval českou obchodní akademii, později studoval práva na pražské německé univerzitě a po doktorátu (který z celého přibuzenstva získal první) pracoval mnoho let v právním oddělení pražské filiálky známé italské pojišťovny Riunione Adriatica di Sicurtà s centrálou v Terstu a činné ve všech zemích bývalé monarchie.

Myslím, že strýc Leo ve skutečnosti ze všeho nejvíce toužil stát se žurnalistou a spisovatelem. Válku strávil po nejvíce v Leicesteru a pracoval nejprve v továrně a potom na železnici. Roku 1946 se vrátil domů a zabýval se restitucemi židovského majetku na tehdejší Národní správě židovské rady starších, ale po komunistickém puči v únoru 1948 ho jako Žida, „západního emigranta“, buržoazního právníka a člověka odmítavšího vstoupit do všemocné partaje vyakčnili a směl dělat jen pomocného dělníka ve fabrice a jeřábníka. Když se koncem padesátých let poměry trošičku volnily, naskytla se mu příležitost svého vzdělání využít, a tak jako průvodce Pražské informační služby vodil zahraniční turisty na Hrad, do někdejšího Židovského Města pražského a na Nový židovský hřbitov, kde je pochován Franz Kafka. Roku 1969 s manželkou Alžbětou a se synem znovu emigroval, tentokrát do bavorského Fürstfeldbrucku, kde na sklonku života jako jeden z posledních spisovatelů

slavné pražské židovské školy několik šťastných let psal eseje, publicistické články a přednášky pro české, ruské a německé čtenáře a posluchače. (...)

Dívka v šatech se šesti knoflíky a s kulatým bílým límcem, která stojí uprostřed fotografie, je matčina mladší sestra Irma. Byla původně šička, protože se jí podobně jako mamince dostalo jen základního vzdělání, ale já ji pamatuji jako vysokou, rozhodnou ženu se zrzavými vlasy a světlými očima, která vlastnila salon pro elegantní pražské dámy, jež pořád dávaly přednost šatům na míru. V rodině kolovaly pověsti o jejím „šikézním“ způsobu života a matka (která často jezdila do menších moravských či slezských lázní) mě vždycky s povzdechem informovala, že Irma je už zase v Nice, Juan-les-Pins či Biarritzu. V roce 1942 však tetička musela odjet do Terezína, kde se vrátila ke své původní profesi, protože šiček tam bylo velmi zapotřebí. V květnu 1945 přišla z Mauthausenu stejně silná a rozhodná jako dřív, vzala si českého dělníka jménem Milan, který měl těžkou cukrovku a přes Irminu obětavou péčí mu doktoři amputovali obě nohy. V třiaosmdesáti letech nakonec tetička Irma zemřela tam, kde se narodila. (...)

Matčina rodina plně využívala výhod mírného pokroku, který česká židovská společnost v 19. století znamenala, ale měla blíž k dobovému liberalismu než k duchovním a náboženským tradicím, protože si nevzpomínám, že by zděděné rituály, ať už se týkaly náboženského nebo běžného života, striktně dodržovala. Kafka se jednou vyjádřil v tom smyslu, že jeho otec byl čtyřsváteční Žid, protože do synagogy chodil jen čtyřikrát do roka (přičemž ke svátkům počítal i císařpánovy narozeniny), a totéž zřejmě platilo i pro většinu příslušníků rodiny Brodových. Na druhé straně jsem si jistý, že dokud žil dědeček na venkově, víru předků ctil, jelikož při četbě proslavených povídek Vojtěcha Rakouse o Modchem a Rézi jak on sám, tak celá jeho rodina vzpomínali na tradiční způsob života s radostí a dojetím.

Připravil PETR BROD

# ŽIDOVŠTÍ TISKAŘI



Gersonidovský signet užitý Geršomem ben Josefem Becalelem Katzem v *Kli chemda* (1610).

(dokončení ze str. 11)

žijícího autora – tak zvláštní péčí, s níž je vysázena a vyzdobena nejen vinětkou či spíš ilustrací s Jeruzalémským chrámem, ale také titulní bordurou, ze které na nás

hledí Mordechajova tvář. V kolofonu na konci jsou vyjmenováni všichni Mordechajovi synové: Pesach, Becalel, Geršom Jisrael, Šlomo a Šmuel. Vzhledem k totožnosti autora, o němž bylo v Praze již známo, že právě on očistil pověst Mordechajovy dcery, se nelze ubránit dojmu, že tato krásná kniha je dodatečným poděkováním autorovi a zároveň hrdým gestem tiskaře, který jí dává najevo, že on i jeho rodina prošli všemi minulými zkouškami vítězně. Autor kolofonu ostatně v nárazkách mluví o tom, že kniha vychází v „čas, kdy kněží (*kohanim*) zvitězili“ a vyjadřuje naději, že budou „zachráněni z moci posměvačů“.

Hned následujícího roku 1570 se sice Mordechaj či jeho zaměstnanci podíleli na sazbě hebrejské gramatiky *Fortia Hortensia*, poté ale trvalo ještě téměř deset let, než pražský knihtisk znovu nabral tempo, jaké si držel ve 20. letech. Koncem 80. let vycházela většina děl patrně již z iniciativy Mordechajových synů, kteří stárnoucího otce nahradili, Becalela, Šloma a Geršoma Jisraele. V impresích bývá uvedeno: „Vytisťeno v domě předáka, kmeta, vzácného, ctěného pána a učitele, Mordechaje.“ Mordechaj zemřel roku 352 (1591/92). O společný náhrobek se dělí se synem Becalelem, který zemřel ještě před ním, v průběhu tisku knihy *Sam chajim* (dokončena o svátku Šavuot roku 350, tj. v létě roku 1590). Dojemnou elegii nad jeho smrtí otiskl v *Tchině* z téhož roku bratr Šlomo.

## ČTVRTÁ GENERACE GERSONIDŮ GERŠOM A MOŠE

### BEN JOSEF BECALEL KATZ

Nedlouho po Mordechajově smrti převzala rodinný podnik čtvrtá generace Gersoni-

dů, jeho vnuci bratři Geršom a Moše, synové Becalela Katze. Geršom tiskl poprvé s otcem v roce 1589 Maharalovo kázání k Velkému šabatu před Pesachem, samostatně poprvé roku 1595 cestopisné líčení *Sibuv r. Petachja*. Kniha, která obsahuje popis cesty rabiho Petachji z Řezna (konec 12.–13. století) do Svaté země, představuje jeden z prvních pražských mimonáboženských vydavatelství exkurzů. Měla takový úspěch, že byla

o pět let později vydána v jidiš překladu s podtitulem *Di um ringlung rabenu Pesachja he-chosid mi-Regenšpurg*. V 90. letech vytiskl Geršom dále kromě Maharalových *Netivot olam* (1595–1596) také dva sefardské klasiky, Nachmanida a Jonu Geroniho (obojí 1595). Po delší odmlce tiskl pak znovu na přelomu první a druhé dekady 17. století, kdy vydal například první pražskou ženskou autorku Rivku Tiktinerovou. Jako sazeč je se svým synem Mordechajem uveden ještě ve wolfenbüttelském exempláři *Machzoru*, který v letech 1619–1620 vydal jeho bratr Moše, a podle kolofonu *Ot emet* byl naživu ještě roku 1624.



*Machzor*, díl první. Praha 1529.

Geršomův bratr Moše ben Josef Becalel poprvé tiskl v letech 1592–1594 se svým strýcem ŠlOMEM slavnou kroniku *Cemach David* (1592) prvního aškenázského polyhistora Davida Ganse, Maharalovo kázání o Tóře (1593) nebo *Psak al aguna* (1594). Od konce století tiskl už samostatně, a to bez přerušení až do konce 20. let 17. století a dále přinejmenším v letech 1635 a 1648. Jestliže život jeho děda Mordechaje opsal křivku vzestupnou a navzdory těžkým obdobím v soukromém i veřejném životě se tento tiskař nakonec dočkal – alespoň pokud můžeme soudit – uznání a úspěchu, zažil vnuk Moše během své dlouhé kariéry vývoj právě opačný. Od 90. let až do pozdních 20. let 17. století Mošeho podnik prosperoval v nejpłodnějších letech pražského vydavatelství podnikání i největšího intelektuálního rozmachu pražského ghetta. Na konci 20. let jej semlely události spojené s aférou pražského rabína Jom Tov Lipmanna Hellera v letech 1629–1630, anebo přesněji svázané s politickým bojem mezi frakcemi v ghettu. V jejich důsledku přišel nejen o všechno své tiskařské vybavení – jak nasvědčují pozdější edice vzešlé z rodinné tiskárny po jejím obnovení –, ale i o svou živnost a dočasně snad i o svou svobodu. Jak uvádí Alexandr Putík ve své studii, 1. října 1629 si nejvyšší purkrabí Adam z Valdštejna poznamenal do deníku, že dostal od císaře psaní „stran nákyho rabi Mojses, syna Bezalelle, mám ho do Vídně poslati a jeho věci dáti dobře opatřiti“. Koncem měsíce psal nejvyšší purkrabí císaři „stran toho Žida“ a zaslal seznam jeho pozůstalosti, tj. zabaveného majetku (z bohatého typografického vybavení tiskárny se v tiscích vydaných po tomto datu skutečně neobjevuje téměř nic). O několik let

později, roku 1636, ztratil Moše ženu Malku a roku 1639 mu zemřela část rodiny při morové epidemii. Manželku přežil Moše o více než dvacet let, během nichž, až téměř do samého konce jeho života, bylo v Praze až na výjimky zakázáno hebrejsky tisknout. Zemřel o novoluní měsíce švatu 419, tj. 25. ledna 1659.

### OLGA SIXTOVÁ

Všechny snímky jsou majetkem ŽM v Praze.

(pokračování v příštím čísle)



Náhrobek Mošeho ben Josefa Becalela Katze.

Výstava v Galerii Roberta Guttmana (*U Staré školy 1, Praha 1*) je otevřena denně kromě sobot a židovských svátků od 9 do 16.30 hod. Podrobné informace na stránce [www.jewishmuseum.cz/hebrewprinting](http://www.jewishmuseum.cz/hebrewprinting).

# ŽIDÉ A MORAVA

## 19. ročník konference v Kroměříži

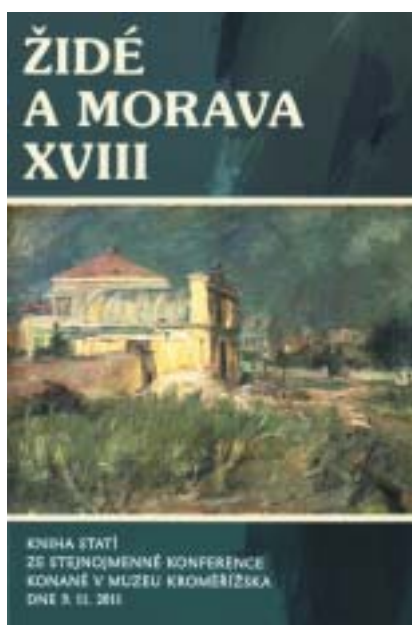
Loni v listopadu se uskutečnil další ročník konference *Židé a Morava*. Do Muzea Kroměřížska přijelo téměř 70 zájemců z židovských obcí (Brno, Ostrava), vysokých škol, archivů, muzeí či občanských uskupení; přijeli i soukromí badatelé a zájemci.

### DOPOLEDNE

V úvodu konference představila **Eva Kalousová** z olomouckého Centra judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových životní příběh Maxe Mannheimera s důrazem na jeho pobyt v Uherském Brodě, kam rodina uprchla v lednu 1939 z Nového Jičína před Němci. **Rudolf Fišer** z Třebíče popsal chod v 80. letech 18. století (z moci úřední) založené tzv. triviální či „normální“ nekonesijní školy v židovské obci v Třebíči. Docházka trvala nesterpně dlouho: zatímco jeden žák školu dokončil za tři a půl roku, druhému to trvalo více než 7 let. **Bohumír Smutný** z MZA Brno charakterizoval změnu situace, v níž se židovští podnikatelé v Brně ocitli v 50. letech 19. století oproti době před březnem 1848, popsal vcelku kladnou roli obchodní a živnostenské komory a připomněl změny v důvodech konverzí židovských podnikatelů do roku 1848 a po něm. **Jaroslav Klenovský** ze ŽO Brno připomněl, že rabínská rodina Baeckova má kořeny v Pohořelicích a Břeclavi a popsal její rozrod v Polsku až k významnému reformnímu rabínovi Leovi Baeckovi (1873 Lešno–1956 Londýn).

**Petr Kadlec** z Centra pro hospodářské dějiny Ostravské univerzity potvrdil, že na univerzitách Předlitavska měli Židé největší zájem o studium práv a lékařství, nově jsme se dozvěděli, že z technik pro ně byla nejatraktivnější německá v Praze (tvořili 29 % studentů); na technikách nejvíce studovali stavební inženýrství a strojírenství. **Pavel Maňák** z LF Univerzity Palackého referoval o osobnosti dr. Rudolfa Bachera (1895–1925), průkopníka rentgenologie na Moravě, který pomohl tisícům lidí a zemřel na nemoc z ozáření. **Magdalena Sedlická** a **Radana Sušilová** z ŽM v Praze ukázaly, jak probíhala ilegální korespondence z koncentračních táborů; většinou to bylo za úplatu českým četníkům nebo železničářům. (Dojemný byl poslední dopis, který napsala sestra Franze Kafky Ottla Davidová dcerám z Terezína. Byla přesvědčena o cestě do Švýcarska nebo Švédska; Němci jí i stovky dětí odvezli do plynových komor.) **Blanka Soukupová** z Fakulty humanitních studií UK přiblížila typy osudů židovských

hřbitovů na Moravě po r. 1945; stát o ně neměl až na výjimky zájem, hřbitovy byly devastovány, poslední demolicí proběhla v r. 1989 v Hranicích na Moravě. O židovských obchodnících v Příboře promluvil **Daniel Baránek** z FF UK. Na začátku 19. století zde měli v nájmu vinopalnu s jídelnou, obcí procházeli obchodníci z Haliče, dováželi ovčí vlnu a nakupovali sukno. Magistrát v ekonomickém zájmu Židům povoloval nezákonný dlouhodobý pobyt. Z referátu



**Marie Buňatové** z Prahy vyplynulo, že koncem 16. století obchodovalo na proslulých trzích v Krakově 16–17 Židů z Lipníka, Pohořelic, Prostějova, Uherského Brodu, Strážnice a Přerova; do Krakova vozili hlavně víno, pivo, vlnu a sukno, dováželi kožešiny, kůže, barvu a krajky.

### ODPOLEDNE

Odpolední část konference zahájila **Marie Dokoupilová** z Muzea Prostějovska referátem o výstavných židovských domech Prostějova z přelomu 19.–20. století, nepřekvapilo, že valnou část z nich dali postavit majitelé velkých dílen či továren na oděvy. **Miroslava Kyselá** z Ostravy pojednala o židovských umělcích Německého divadla v Ostravě, které se za ředitele, herce a režiséra Rudolfa Zeisela stalo po roce 1933 vedle Prahy a Curychu nejlepším německým exilovým divadlem v Evropě, účinkovali tu i židovští umělci, kteří se předtím proslavili v Berlíně či Vídni. Zeiselovi zrušili smlouvu v roce 1938 za uvedení Čapkových her *Bílá nemoc* a *Matka*. **Daniela Bar-**

**táková** z FF UP se věnovala vzpouře židovské sionistické mládeže v ČSR proti idejím otců. Mladí Židé ve jménu nových nacionálních a sociálních hodnot preferovali tělesnost a zdravou sexualitu oproti zaprášeným knihám a kavárenskému životu. **Marie Wetterová** z OA v Blansku popsala vývoj podnikání rodiny Eislerů v Boskovicích s počátky v roce 1858. Obchody a továrny Eislerů měly až do roku 1924 jeden artikl – plechové, zámečnické, železářské zboží.

**Kamil Rodan** ze Střední školy prof. Matějčka (Ostrava) provedl mikrosondu do života živnostnice Hermíny Freundlichové, která se svými muži vybuodovala pěkný hostinec a kavárnu v Nové Vsi u Ostravy a po 26 letech práce, když jí druhý muž umřel, na ni úřady v roce 1925 více než rok odmítaly převést koncesi. O osudech Arnošta Ryšavého (1897–1925), vrchního lékaře vítkovických železáren, promluvil **Milan Palák** z Ostravy. Němci mu za války zabili ženu, on přežil Buchenwald, byl úředně popotahován kvůli dobrým vztahům s německými kolegy a personálem nemocnice před válkou, přišel o téměř všechn majetek. O arizaci židovského majetku na Vsetínsku pohovořil **Jiří Flégl** z Univerzity v Hradci Králové. Leckoho asi překvapil vysoký podíl arizátorů říšskoněmecké státní příslušnosti oproti arizátorům protektorátním a zdůrazněna byla role NSDAP a jejich členů při arizaci.

O transportech Židů z Vídně, Moravské Ostravy a Katovic do Niska nad Sanem nebo přímo na sovětskou hranici v říjnu a listopadu 1939 pojednal netradičně **Jan Machala** z Ústavu pro studium totalitních režimů v Praze, když prezentoval svůj archivní objev: dopis, kterým o transportech informoval premiéra Eliáše dr. Otto Baar z Hranic. Machala osvětlil i Baarovy (1911–1942) životní osudy. Na závěr konference promluvil **Petr Pálka** o dění v Kroměříži v roce 1940, který pro zdejší Židy probíhal ve znamení vyvlastňování podniků („správci k věrné ruce“ byli většinou ustavení zástupci německého lidu). Autor také připomněl den 10. 12. 1940, kdy se městská rada usnesla na třech protizidovských opatřeních, z nichž nejhorší se týkalo přestěhování Židů do jedné ulice ve spolupráci s gestapem.

### SBORNÍKY

Muzeum Kroměřížska také vydalo už 18. svazek edice *Židé a Morava*, knihu statí o 280 stranách, sestavenou hlavně z příspěvků na 18. konferenci (2011); vydání podpořil Nadační fond obětem holocaustu. Také příspěvky z 19. konference vyjdou ve sborníku, který bude k dispozici na chystané už 20. konferenci s názvem *Židé a Morava* v Kroměříži.

PETR PÁLKA

## Kalendárium

Dnes už se málokdy stane, aby slovo „legendární“, které se objevilo několikrát v titulcích nekrologů inženýra Miloše Dobrého, který zemřel v Olomouci 22. listopadu 2012 několik týdnů před svými devadesátinami, neznělo úplně vyčpěle, povrchně, do prázdna. Bezesporu tomu tak ale není v případě vězně koncentračních táborů, inženýra chemie, milovníka hudby, sportsmána, tajemníka olomoucké židovské obce, předsedy Československé ragbyové unie, rojníka Prahy Praha, trenéra Zenitu Olomouc, zvaného „Dobrák“, reprezentanta, obětavého manžela, hrdiny divadelní hry, muže mnoha životů a celistvého charakteru.

Miloš Dobrý se narodil 31. ledna 1923 v Praze, jeho rodinné jméno bylo Gut. Z rasových důvodů byl vyhozen z gymnázia a spolu s dalšími mladými Židy spadl do prvního transportu (AK 1), který v říjnu 1941 odjel do terezínského ghetta s úkolem připravit kasárna pro příchod dalších transportů; v roce 1942

ho do ghetta následovali rodiče a bratr Josef. V následujícím roce byl transportován do Osvětimi, o půl roku později na práci do Schwarzhede, kde se spolu s bratrem Josefem jen zázrakem zachránili při spojeneckém bombardování. Mnoho jejich přátel vězňů tu zahynulo. V dubnu 1945 přežili pochod smrti, na jehož konci skončili zase v Terezíně. Rádost z návratu jim zkalila smrt rodičů a hořkost z chování lidí, kteří zabrali jejich byt, sousedů a známých, kteří nevrátili uschovaný majetek, atd.

O tom všem dokázal vyprávět věčně a přitom poutavě na desítkách přednášek a besed; jeho vzpomínky jsou uloženy na portálu Paměť národa i v dalších sbírkách výpovědí přeživších. Poskytl rozhlasu a televizi mnoho rozhovorů, jeho život se stal v roce 2010 podkladem pro představení *Šoa* ve Švandově divadle v Praze (připravuje se inscenace v anglické verzi v Londýně).

Po válce studoval Miloš Dobrý na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze, roku 1949 se oženil se Zuzanou Beckmannovou, s níž se seznámil

v terezínském ghettu, a odstěhoval se do Olomouce. (Paní Zuzana řadu let trpěla na následky útrap během války. Manžel se o ní až do její smrti v roce 2009 obětavě staral.) Živil se jako technik. Po roce 1989 pomáhal při obnově olomoucké židovské obce, kde devět let působil jako její tajemník a spiritus agens.

Láskou jeho života, která mu pomáhala přežít, byl sport. Hrál tenis, ale především závodně ragby za LTC či Pragu Praha, s níž získal řadu titulů, několik zápasů se hrál i za reprezentaci. S jeho jménem je spojena nejen židovská obec, ale i počátek ragby v Olomouci. Byl trenérem armádního mužstva Dukla Zenit, pořádal turnaje a v letech 1990–93 byl předsedou Československé ragbyové unie. Ragbisté

ho milovali a milují: při jeho pohřbu nejprve konzultovali náboženské předpisy, a pak mu složili poslední poctu: do hrobu mu dali ragbyový míč. Miloš Dobrý byl pohřben na židovském hřbitově v Olomouci – Neředíně. *Nechť je jeho duše přijata do svazku živých.*

(pp, tp)



Miloš Dobrý. Foto archiv.

V lednu má jubileum řada osobností, z nichž připomínáme alespoň několik. Žena obhájce Leopolda Hilsnera, překladatelka **ANNA AUŘEDNÍČKOVÁ** (23. 1. 1873 Praha–1957 Praha) – **140** let. ■ Jedna z velkých osobností „nejužšího pražského kruhu“ německých židovských autorů, básník **OSKAR BAUM** (21. 1. 1883 Plzeň–1. 3. 1940 Praha) – **130** let. ■ Básnířka a spisovatelka **ILSE WEBEROVÁ** (11. 1. 1903 Vítkovice u Ostravy–6. 10. 1944 Osvětim) – **110** let. ■ Surrealistický básník, přítel malířky Toyen **JINDŘICH HEISLER** (4. 1. 1914 Chrast u Chrudimi–4. 1. 1953 Paříž) – **60** let. ■ Režisér **GUSTAV SCHORSCH** (29. 1. 1918 Praha – leden 1945 KT Fürstengrube) – **95** let. ■ Na přelomu prosince a ledna, 30. 12. 1952, tedy před **60** lety, zemřel v Praze spisovatel a novinář **IVAN OLBRACHT** (vl. jm. Kamil Zeman). Narodil se 6. 1. 1882 v Semilech. Spolu s Františkem Langrem, Otokarem Fischerem, Richardem Weinerem a Františkem Gellnerem je představitelem první generace židovských spisovatelů, kteří vstoupili sebevědomě do české literatury a zanechali v ní výraznou stopu.

(tp)

## CHARLES LOEWNER (1893–1968)

Před čtyřiceti pěti lety, 8. 1. 1968, zemřel ve Stanfordu (USA) americký matematik světového významu Charles Loewner. Narodil se 29. 5. 1893 v Lánech nedaleko Prahy jako Karel Löwner, jeho rodiče, Sigmund a Jana Löwnerovi, tu měli malý konzum, který musel uživit devět dětí. Rodina patřila původně k česky mluvícím Židům, později se však, jak tomu někdy bývalo, přiklonila k německé kultuře a jazyku, které Karlův otec obdivoval.

Karel Löwner studoval na filosofické fakultě pražské německé Karlo-Ferdinandovy univerzity (učil ho mj. Georg A. Pick, jehož osudy připomněl *Rch* 7/2012), po absolutoriu byl asistentem na pražské německé technice, přednášel na univerzitě v Berlíně, kde se habilitoval jako soukromý docent (1923), a krátce působil také jako mimořádný profesor matematiky v Kolíně nad Rýnem (1928–1930). Ještě před nástupem nacistů se vrátil do Prahy, kde přednášel na německé univerzitě až do roku 1939. Po okupaci Čech a Moravy nacisty ho zatklo gestapo, avšak po energickém a finančním zásahu manželky Elizabethy Alexandry byl propuštěn. Oba pak i s dcerou Marian emigrovali do Spojených států a unikli tak na poslední chvíli tragickému osudu většiny příbuzných, kteří zahynuli v německých vyhlazovacích táborech. (Manželé Löwnerovi po válce adoptovali jednoho z Karlových synovců, který se z koncentračního tábora vrátil.)

V USA si Karel Löwner změnil jméno na Charles Loewner. V letech 1939–1944 vyučoval na University of Louisville, poté na Syracuse University až do roku 1951, kdy získal profesuru matematiky na kalifornském Stanfordu, kde zůstal až do svého penzionování.

Je autorem více než třiceti odborných spisů, několika učebnic a skript (k jeho žákům patřilo několik později velmi úspěšných matematiků, např. Lipman Bers, on sám se zapsal do dějin matematiky zejména díky tzv. Loewnerovu elipsoidu). Jeho kolegové o něm v nekrologu napsali, že „povahově se vyznačoval osobní vřelostí a hlubokým lidským citem, které mu přinášely lásku a trvalou oddanost lidí z jeho okolí“.

RADEK AUBRECHT

## IZRAEL: Kdo vyhrál v Gaze a v OSN?

Dvě důležité události se koncem listopadu seběhly tak rychle, že minulý *Roš chodeš* je zachytil jen v obrysech. Tou první bylo příměří s Hamásem (po raketovém ostřelování Izraele z Gazy a odvetě za něj). Tou druhou hlasování v OSN, přijetí Palestiny za nečlenský stát se statusem pozorovatele. Ty události se odehrály nezávisle na sobě. Nicméně ilustrují společnou atmosféru. Z většinového evropského pohledu v ní Izrael působí jako stále izolovanější stát, který si sám přiděluje problémy.

Vratme se tedy o pár týdnů zpět k zásadnějším reakcím, analýzám a komentářům v izraelských a světových médiích. Zdá se totiž, že události z konce listopadu 2012 určily pravidla hry minimálně na pár měsíců, dost možná i na pár let.

### JAKO MÍR S NASRALLÁHEM

Na reflexích bojů v Gaze zaujme, kolik novinových titulků se neslo ve stylu „Kdo vyhrál?“. Dnešní války nekončíví bezpodmínečnou kapitulací, ale většinou bývá vítěz jasný alespoň „na body“. V Gaze to bylo složitější.

Opatrně pesimistický pohled nabízí Šimon Šifer v *Jediot achronot*. Píše, že pokud Izrael vyhrál, tak disciplínou milionů svých občanů, kteří dodržovali pokyny velení domácí fronty. Jenže tito občané od vlády očekávají, že splní své závazky: zajistí jim mír a bezpečí. A to se prý nestalo. Podle Šifera je nutné říci pravdu: O tom, jak dlouho vydrží klid zbraní, bude i nadále rozhodovat Hamás.

Aby tomu bylo zásadně jinak, musel by Izrael vést v Gaze pozemní ofenzivu. Šifer cituje vysokého úředníka rezortu obrany, jenž mu přiznal, že teroristickou organizaci odstraší jen pozemní nasazení. Takto ovšem – když se odvěta v Gaze vyčerpala leteckými útoky – má Hamás pocit vítězství.

Ještě tvrději to v *Ha'arecu* formuluje exministr obrany Moše Arens. Podle něj spočívá nejzávažnější poznatek v tom, co boje v Gaze odhalily: „Odkud se vzaly zdánlivě nevyčerpatelné zásoby raket v rukou teroristů? Byly tam uskladněny už v době, když si Izraelci mysleli, že operace Lité olovo ten problém vyřešila.“ Jinými slovy, podle Arense byla nedůsledná už pozemní operace před čtyřmi lety, která si vyžádala mnohem více lidských životů než nynější Pilíř obrany.

Teroristy – na rozdíl od státu – nelze odstrašit. Lze je pouze odzbrojit, zničit jejich

rakety a přerušit jim zásobovací linky. „Jak pošetilá byla Olmertova vláda,“ tvrdí Arens, „když zastavila operaci Lité olovo, ještě než splnila své cíle.“

Připadá-li vám Arens jako pesimista, realistu najdete ve známém novináři Ronu Ben-Jišajovi. Ten se v *Jediot achronot* staví proti přílišné skepsi. Existuje totiž dost slušná šance, že výsledek operace Pilíř obrany skutečně zlepší bezpečí Izraelců – minimalizuje hrozbu ostřelování raketami z Gazy. Odstrašení je strategický pojem a lze ho posoudit až s odstupem času. Ale



Kresba Mark Podwal: *Jeruzalémské nebe.*

rozhodně ho nelze posuzovat podle toho, zda Hamás teď slaví vítězství.

Ben-Jišaj připomíná druhou libanonskou válku (2006). I po ní byl šéf Hizballáhu šejch Nasralláh uctíván Araby jako vítěz, jenže seděl v bunkru a Írán za ním vyslal emisary s úkolem dohlížet na to, aby se podruhé neangažoval v tak dobrodružné akci: „Nasralláh slavil, ale my máme za sebou šest let klidu,“ dodává Ben-Jišaj.

Je užitečné připomenout, že Egypt – kde jsou u moci islamisté ideově blízcí Hamásu – hraje jinou roli než za prezidenta Mubaraka. Právě to dělá v *Ha'arecu* Aluf Benn. Zdůrazňuje, že operace Pilíř obrany měla dva cíle – obnovit klid zbraní v Gaze a stabilizovat mír s novým Egyptem. Ačkoli se to leckomu nemusí líbit, Hamás by měl hrát v Gaze stejnou roli

jako Hizballáh v Libanonu (chránit hranici, zastavit palbu a dohlížet na různé jurodivé ozbrojence). V tomto smyslu dosáhla operace Pilíř obrany svých cílů.

Dokonce i skeptický analytik Barry Rubin se v deníku *Jerusalem Post* „baví těmi, kteří si myslí, že vyhrál Hamás“. Ne, vyhrál Izrael tím, že dosáhl svých cílů (k nim nepatří svržení Hamásu: kdo by v Gaze vládl místo něj?). Jistě, takové vítězství neodstranilo dlouhodobou hrozbu – kdyby islamisté ovládli Egypt i Sýrii a sevřeli Izrael v kleštích. Ale to už je jiná kapitola.

### PROČ JSTE TO NEPŘIJALI?

Co se týče hlasování v OSN o Palestině, tam nejde o to, kdo vyhrál (slaví samozřejmě Arabové), ale k čemu to povede. Sázka na mezinárodní řešení sporu, na mezinárodní dohled nad čarami v mapách a termíny v kalendáři totiž vyšachuje ze hry potřebu přímých jednání.

Výstižně to líčí Josi Klein Halevi v kanadském listu *Globe and Mail*. Palestinci mohou dosáhnout státnosti jedinou solidní cestou – když přesvědčí většinu Izraelců, že palestinský stát neohrozí jejich bezpečí. Dobře k tomu nakročil Mahmúd Abbás, když v televizi uznal, že Safed, jeho rodiště, leží v Izraeli. To byl jeho osobní smír s existencí židovského státu. Jenže pod následnou kritikou couvnul a zdůraznil „svaté“ právo uprchlíků na návrat do Izraele, tedy na demografickou destrukci jeho židovského charakteru.

Tím probouzí u Izraelců obavy, navíc ještě zdůrazněné hlasováním v OSN a možností, že Palestinci se budou moci obracet na mezinárodní trestní tribunál v Haagu. Halevi cituje vysokého izraelského činitele:

„Každý izraelský voják, každý izraelský lídr by mohl čelit žalobě z válečných zločinů.“

Slycháme, že Abbáse dohnalo k OSN zoufalství po 19 letech neúspěšného jednání s Izraelem. Ale ten argument se opírá jen o světovou amnézii. Dvakrát za minulou dekádu nabídli izraelské premiéry Palestincům stát – Barak v roce 2000 a Olmert v roce 2008. Kdyby palestínští lídři kývli, už by tu byl palestinský stát na Západním břehu a v Gaze s metropolí ve východním Jeruzalémě.

Podle Haleviho je načase se těchto lídrů ptát: Proč jste odmítli veškeré nabídky státnosti, počínaje plánem OSN z roku 1947? Skutečně očekáváte, že Izraelci přijmou vaši verzi „práva návratu“, která by ohrozila jediný stát na světě, v němž jsou Židé suverénní? **ZBYNĚK PETRÁČEK**

## POČIN S PROUSTEM ...a další události

*/Vybráno z českého tisku/*

Jičínský deník (17. 12.) referuje: při příležitosti 70. výročí „odsunu Židů z Hořic a okolí“ (14. 12. 1942) se „sešla veřejnost“ v bývalé hořické synagoze. „Židé s námi žili po staletí a naše město jim vděčí za mnohé,“ dodává k tomu autorka článku. ■ Na otázku, zda by si na Hrad vzala nějaké herce, odpověděla kandidátka na prezidentský úřad, herečka a moderátorka Táňa Fischerová: „Ne, to zase nejsem šílenec.“ (Lidové noviny, 5. 12.) ■ V revidovaném překladu P. Voskovce a J. Pechara vychází jako knižní komplet (3000 stran) slavné dílo Marcela Prousta *Hledání ztraceného času*. Za „sebevražedný počín“ to považuje nakladatel M. Rybka, který ale zároveň doufá, že „vydání po těch letech řada lidí nadšeně uvítá“. (Víkend DNES, 16. 12.) ■ „Bylo mu pouhých 48 let a prožíval poslední okamžiky svého života. Odcházel z tohoto světa uštvaný zlobou a nenávisť. Uštvaný některými svými spoluobčany, kteří ho označovali za zaprodance Hradu či bílým Židem.“ (ČRo-praha.cz, 23. 12.; v pořadí o „posledních Vánocích“ spisovatele Karla Čapka.) ■ LN (12. 12.) publikovaly recenzi českého vydání knihy známé rakouské historičky Brigitte Hamannové *Hitlerův ušlechtilý Žid. Život Eduarda Blocha, lékaře chudých*. „Jde o mistrovský příklad čtenářsky velmi vděčné historické práce, která na jednom lidském osudu, zasazeném do kontextu rodinných a společenských vazeb, vykreslí dějinný obraz v jeho plasticitě a sytosti,“ soudí mj. recenzent. ■ Děčínský deník (13. 12.) referoval o zatčení dvou bratrů (30 a 33) z města Most, kteří vydělali miliony korun internetovým prodejem věcí s nacistickou a antisemitskou symbolikou. Prodávali například „za 250 korun rasistická cédečka obalená fotkami Židů zavražděných v nacistických lágrech“. ■ Izraelsko-český historik holokaustu Jehuda Bauer patří k těm, kteří považují kulturní život v terezínském ghettu za formu odporu. „V případě Terezína došlo k něčemu zcela výjimečnému, totiž k neozbrojené formě odboje, pro který se používá hebrejské slovo *amida*,“ řekl v rozhovoru pro LN (14. 12.) „Není to pasivní odpor, ale odpor bez použití síly.“ ■ Pod titulkem „Poselství hebrejské knihy“ přinesly LN

(6. 12.) recenzi reprezentativní publikace *Hebrejský knihtisk v Čechách a na Moravě*; první hebrejské tiskárny v Evropě na sever od Alp vznikly v Praze před 500 lety. ■ Izraelsko-palestinský konflikt „se už dávno nevede jen letadly, tanky nebo sebevražednými atentáty či raketami. Jednu z hlavních rolí v něm hraje public relations,“ píše mj. ve svém shrnutí situace na Blízkém východě reportér ČT na dvoustraně LN (1. 12.). ■ Stíhaný poslanec a bývalý středočeský hejtman David Rath, obviněný z korupce, byl převezen z vazební věznice Litoměřice do vazební věznice Pankrác. (LN 15. 12.) ■ Deník Právo (14. 12.) se krátce věnoval tématu, zřejmému z titulku: „Hanácký Jeruzalém, jak se Prostějovu odnepaměti říká.“ Dozvíme se mj., že prostějovská židovská čtvrť vcelku (existovaly dvě na protilehlých částech města) byla po mikulovské druhá největší na Moravě. Zbylo z ní ještě méně než z mikulovské; nejvýznamnější tamní dochovanou židovskou památkou je empírový výstavní dům, který si směl postavit majitel textilk a oděvních manufaktur Veith Ehrenstamm v r. 1819. ■ Magazín Víkend DNES (15. 12.) přináší recenzi knihy populárního amerického psychoterapeuta a spisovatele Irvina D. Yaloma *Problém Spinoza*. Román se odehrává ve dvou rovinách: jednu z nich tvoří konflikt jednoho z předchůdců osvícenství, studenta Tóry Barucha Spinozy, s jeho náboženskou obcí, druhou rovinu představuje zraní Alfreda Rosenberga, nacistického válečného zločince, ideologa antisemitismu. ■ Smrt Kafkovy sestry Ottly má na svědomí vedle nacistů i jeruzalémský muftí Husajní. Ottla měla být vyměněna spolu s 1196 dětmi a 52 dospělými za zajaté německé vojáky. Muftí proti výměně intervenoval osobně u Himmlera a celá skupina skončila v Osvětimi. Tuto krutou epizodu připomíná bigblogger.lidovky.cz (16. 12.); vlastním tématem jeho textu je porovnání postojů a reakcí sudetských Němců a Palestinců. ■ Největší pozornost v listopadu a prosinci věnovala česká média (např. Bolešlavský deník, 13. 12.) rozhodnutí německého parlamentu, který po „mnohaměsíčních bouřlivých debatách definitivně uzákonil chlapčskou obřízku“. (tp)

## RECEPT NA ŠOULET

Šoulet je jídlo tradiční. Tím je naznačeno, že skutečný (a pravý) šoulet nelze připravit, jako třeba buřtůláš, dva až tři centimetry širokou roštěnku, sluku, pelmeně, bosáky, baribala, brzlika nebo tuřín, podle receptu. Předpis na pravý (a skutečný) šoulet není. Neexistuje, a to ani ve verzi še-be-al pe neboli ústním vysvětlením či výkladem. Jen tak se totiž lze vyhnout řadě temných pasáží i zřejmých protimluvů, které recepty obvykle obsahují. Navíc se recepty na šoulet ustavičně samy mění nebo alespoň míchají.

Kurz und gut, není k dispozici jediná informace, že by šoulet kdy vznikl z receptu. Vznikl z tradice, protože (a proto) je tradiční.

K šouletu se dá pít ledacos, ale nemusí to být rovnou voda, bílé víno nebo snad pivo. To se tradici přičítá. S uvedenými nápoji se šoulet nerad ukazuje ze své podstaty, o které víme, že ji nevíme. Nejedná se však, laskavý čtenáři, o upadání do řecké kuchyně, stále se pohybuje na poli čisté tradice.

Nositelé této tradice, široké židovské masy, mají o podstatě šouletu celkem jasno:



**Paní Danenfeldová (rozčileně):** Nesmí tam v žádném případě přijít žádné zelí!

**Paní Schönfeldová (žasne):** Co by tam chodilo zelí? To už tam rovnou dejte špenát!

**Paní Kornfeldová:** A co tam dáváte vy?

**Paní Hirschfeldová:** Tam? Nikdy ne vejce, jako někdo.

**Paní Rosenfeldová:** Kdo? Co? Dává se tam snad jíška! Nebo houby? Aha!

**Paní Freudenfeldová:** Oni tam taky dávají čočku, ungläublich sache!

**Paní Neufeldová:** Zkrátka, co tam nepatří, to tam nepříjde. Nesmí!

V tom to je. Přijde tam všechno, kromě toho, co tam přijít nesmí. Všechno se pak vaří, dusí a peče 24 nebo ještě lépe 48 hodin. Potom se ještě na poslední chvíli vndá, co tam případně nepatří – a šoulet jde na stůl. Ovšem že s kuglem, Takový kugel, například, vůbec není kulatý. Není ani... **jd**

MEIR ŠALEV:

## Z JERUZALÉMA DO NAHARALU

*(dokončení ze str. 13)*

To vše jsme museli zvládnout potichu a nenápadně bez zírání a ukazování, aby to nikdo z nich nepoznal. „Neukazuj prstem na lidi. To se nedělá!“

Minuli jsme stanice Roš ha-Ajin a Ejal a viděli Kalkílii a Tulkarm na druhé straně hranice, protože trať tehdy vedla východněji než dnes. Za stanicí Benjamina se vlak přiblížil k moři a já se znovu zaradoval, že se mamince podařilo obsadit místa na levé straně vagonu. Naše okno se zaplnilo modří nebe a moře, což byl pro chlapce z Jeruzaléma nevšední a vzrušující pohled. Potom se mezi námi a mořem objevily první haifské domy a já jsem záviděl jejich obyvatelům, že se mohou každý den dívat z okna na mořské vlny.

Haifská zástavba houstla, domy se čím dál víc lepily jeden k druhému, až výhled na moře zcela zakryly, lokomotiva několikrát zapískala, zpomalila a s hlasitým vzdechem zastavila ve stanici Plumerovo náměstí. Znovu jsem haifským záviděl, protože jejich nádraží z doby britského mandátu je ve stejné výšce jako podlaha vlaku a nemusí se překonávat tři děsivé kovové stupínky jako na starém tureckém nádraží v Jeruzalémě. Pak jsme se vydali na malé nádraží společnosti Eged, odkud nás autobus zavezl na odbočku k Naharalu a dál už jsme šli pěšky.

Pochodovali jsme po rozpálené kameňaté cestě lemované zaprášenými přesličníky. Kňoural jsem a stěžoval si, že mám žízeň, jsem unavený, je mi horko a tíží mě batoh. Když jsme chodili v Jeruzalémě z Kirjat Moše do čtvrti Rechavija, kde žila moje babička, tatínek mě naučil, že když se cucá malý kamínek, ústa se zvlhčí a žízeň ustane. Ale maminka měla vlastní řešení, které ji velmi pobavilo, ale mě už méně: udělala z dlaní mističku, přiložila mi ji k ústům a řekla: „Pij!“ a pak znovu: „Napij se pořádně, vždyť jsi nic nevyopil.“

Teprve potom mi řekla: „A teď se napij malinové šťávy z lahve, proto jsme ji přece brali.“

„Už je teplá jako čaj,“ já na to.

„Jestli ti to tak vadí, tak nemáš pořádnou žízeň.“

Nesla tašku, kufr i moji malou sestru, ale šla vzpřímeně a rázně, jak bylo jejím zvykem, a také už byla ráda, že se blížíme k vesnici. Byla po své mamince drobnější postavy, ale kráčela lehce, i když měla za sebou únavnou cestu a v Jezreelském údolí vládl tiší, tíživý polední žár.

„Přestaň fňukat,“ řekla mi. „Za chvíli někdo pojede kolem s vozem a vezme nás.“

A opravdu, skoro vždycky někdo jel do vesnice a nabral nás, a přestože to byl pokaždé někdo jiný, vždycky to probíhalo stejně. Farmář jen přibrzdil



Autorova prababička Batja a její manžel Mordechaj Cvi. Foto z knihy.

a pozdravil: „Šalom, Batjale,“ maminka za chůze zdvihla kufr a hodila ho na vůz, potom na něj posadila moji malou sestru a řekla jí: „Seď a ani se nehni, za chvíli jsem u tebe!“ Pak vedle ní položila svoji i moji tašku a vyskočila na vůz plynulým pohybem, kterému předcházely tři rychlé ladné kroky, tak šikovně, až jsem jí záviděl. Pokaždé znovu mě to překvapilo, ačkoli už jsem věděl, že takhle to dovede každý vesničan té doby, který vyrostl vedle koňského povozu.

Vždycky jsem zůstal na cestě poslední. Farmář už mlaskáním pobízela koně, aby přidal do kroku, a maminka pobízela mě: „Poběž, vyskoč už, jinak tu zůstaneš sám!“ Nakláněla se ke mně a s rozesmátou tváří natahovala ruce. Utíkal jsem jako prorok Eliáš vedle Achabova vozu a stíhal zadní kolo, větší než já, které se otáčelo a skřípalo přede mnou. Byl jsem jen o málo vyšší než podlaha vozu. Na-

práhoval jsem ruce, aby mě mohla chytit a vyzdvihnout, pak jsem chvíli letěl vzduchem a už jsem byl u ní. Ještě chvíli jsem oddechoval strachem a námahou, ale rychle jsem se uklidnil a seděl pak s nohama svěšenýma na voze, prašná cesta pode mnou ubíhala jako voda v potoce a do nosu mi stoupala příjemná vůně prachu a sena.

Sestra usazená na voze na mě vrhla posměvačný pohled, ale sedlák to malé rodinné drama, které se mu právě odehrálo za zády, vůbec nezaznamenal. „Jak se máte tam u vás v Jeruzalémě?“ zeptal se maminky, pak jí vyprávěl, že četl Jicchakovu báseň v pátečním Davaru, a přidal poslední novinky z vesnice: někdo zase dostal pokutu od dopravní policie, museli nechat utratit jednoho psa, protože chytl od šakala vzteklinu, a můj dědeček zase zdrhnul. Maminka neříkala nic, ale od výstřihu jí stoupal do tváře rumělec.

Dojeli jsme doprostřed vesnice, slezli z vozu, poděkovali – „poděkujte také koničkovi“ – a vydali se k babiččinu domu. Míjíme řadu cypřišů, dědečkův kouzelný citrusovník, babiččin odkapávající pytel se sýrem, a už je tu babička Toňa, vítá nás, líbá maminku a říká jí: „Oj, Batjale, to je dobře, že jsi už tady. Mohla bys, prosím tě...“ Jak bylo jejím zvykem, spojila přivítání a prosbu o nějakou tu práci do jedné věty a hned nato si začala stěžovat, co jí v poslední době kdo provedl.

Maminky si babička Toňa velice vážila. Nejednou ji žádala, aby zasáhla v její prospěch, a když vznikla nějaká rodinná třenice, odkládala řešení se slovy: „Až přijede Batja.“ Znamenalo to: Batja to rozsoudí, Batja nám poradí. I dnes, kdy už maminka nežije, říkáme ze zvyku: až přijede Batja, a hned se na sebe rozpačitě usmějeme.

„Co kdybychom šli dovnitř?“ navrhla maminka babičce a mě poslala ven podívat se, co je na statku nového, protože nerada řešila takové věci venku a nechtěla, abych je poslouchal. Babičce to ale bylo jedno, jen ať se její vnuk dozví, co jí udělali její vlastní synové, bratři, manžel, sousedé...

*Z hebrejského originálu přeložili Petr Himmel a Pavla Špinarová.*

## ŽIDOVSKÁ ROČENKA 5773

Židovská ročenka 5763 (2012–2013) obsahuje celkom 14 samostatných textů od třinácti autorů. Úvodní text napsal **Alain Besançon** (1932), současný francouzský filosof a člen Institutu francouzské akademie. Situaci Židů a Izraele v dějinách i současnosti se Besançon zabývá v řadě textů. Esej *Úvahy o moderních dějinách židovského národa* vyšel před více než pětadvaceti lety v revue *Commentaire*.

Historik a žurnalista **Tom Segev** (nar. 1945 v Jeruzalémě), jehož obsáhlá biografie Simona Wiesenthala vyšla česky v roce 2012, je také autorem knihy *Palestina, cestlivá země: Židé a Arabové v době britského mandátu* z roku 2001, v níž zkoumá židovsko-arabské spolužití v Palestině v době britského mandátu.

V ŽR uveřejňujeme z této knihy ukázkou.

Pod názvem *J sme prostě nežádoucí* vychází ukáзка z nepublikovaných zápisků **Aniny Koratí** (A. Vohryzkové) o její dramatické cestě do Palestiny v roce 1939.

Před rokem zesnulý historik, spisovatel a první český velvyslanec v Izraeli po pádu komunismu PhDr. **Miloš Pojar** (1940–2012 Praha) pracoval v posledním roce svého života na knize *T. G. Masaryk a židovství*. Ročenka otiskuje část osmé kapitoly.

Polský spisovatel **Stanisław Vincenz**, kterého jeho židovští přátelé označovali jako „chasyda mezi góji“, je autorem pozoruhodného díla. Dva „chasydské příběhy“ uveřejněné v ročence pocházejí z knihy *Židovská témata*, která vyšla v roce 1977, šest let po autorově smrti.

**Sergej Dovlatov** (1941–1990) emigroval v roce 1978 kvůli pronásledování státní mocí ze SSSR a usadil se v New Yorku, kde se stal hlavním redaktorem týdeníku *Novyj Amerikanec* (Nový Američan). V polovině 80. let už byl známým spisovatelem a jeho povídky vycházely v prestižních časopisech jako *Partisan Review* a *The New Yorker*. Letos jsme do ročenky zařadili jeho povídku *Filiálka*.

Pozoruhodným a u nás málo známým autorem je **Fridrich Gorenštejn** (1932–2002). Gorenštejnovy prózy začaly vycházet až koncem 70. let – v zahraničí. Politická kampaň jej donutila vycestovat do Vídně, odkud se záhy odstěhoval do Západního Berlína. Ještě v Sovětském svazu

napsal rozsáhlé romány o životě Židů v Rusku: *Vykoupení* (1967), *Místo* (1969–1977) a *Žalm* (1975). Z povídky *Jiskra*, kterou publikujeme, si lze udělat představu, o jak mimořádného spisovatele se jedná.

Dalším velkým ruský písicím židovským spisovatelem je **Vasilij Grossman** (1905–1964), autor světově proslulého románu *Život a osud*, který vyšel poprvé ve Švýcarsku v roce 1980, dvacet šest let po autorově smrti. Povídka *Fosfor*, která je do češtiny přeložena poprvé, patří k nejlepším textům tohoto mimořádného prozaika.

**Ota B. Kraus** se narodil v Praze roku 1921. Od roku 1942 byl vězněn v Terezíně, Osvětimi-Březince a Schwarzhilde. V roce 1949 emigroval do Izraele. V rodné zemi stihl roku 1948 vydat knihu *Země bez Boha* (větší část nákladu však skončila ve stoupě).

Druhé vydání (Sefer 1992), stejně jako Krausovy další knihy *Vítr z hor* (1991), *Můj bratr dým* (1991), *Vepři ve při* (1993) a *Obchodník se sny a jiné galilejské povídky* (2009) vyšly až po pádu komunismu. Text v ŽR s názvem *Má rakovina* pochází z autorova dosud nepublikovaného deníku z roku 1994.

**David Kronfeld** se narodil roku 1950 v newyorském Brooklynu. Na sklonku šedesátých let strávil čtyři roky v komunitě nazvané Havurat šalom, jež se pokoušela skloubit uvolněnou atmosféru kontrakultury s neortodoxním tvůrčím přístupem k judaismu, hravost s oddaností židovskému životu a symbolům. Vydal knihu *Příběhy z Havury* (Tales from the Havurah), kam patří i povídka *O kambale a vřtce* (Of Turbot and a Turret), částečně založená na autorově vlastní zkušenosti.

**Efraim Sevela** (1928–1990) je sovětský, izraelský a ruský režisér, herec, scenárista, novinář a prozaik. Roku 1977 se přestěhoval do USA. Počátek jeho literární činnosti se datuje rokem 1971. Vydal celkem 13 próz, které se zčásti staly předlohami k filmům. V ročence je otištěna jeho novela *Proč není na světě ráj*.

**Pavel Kohn** (1929) je znám především jako autor knih věnovaných křesťanskému humanistovi Přemyslu Pittroví, se kterým se setkal, když se vrátil po válce z koncentračních táborů, a o dvacet let později znovu v redakci Rádia Svobodná Evropa v Mnichově, kde působil po odchodu do exilu jako redaktor. Jako autor má za sebou i období mladistvé básnické tvorby. O tom vypráví sám v úvodu výboru svých veršů, který otiskujeme. **jd**

## POD OBRAZOM

Na schôdzkach bratislavskej ŽNO sa veľmi emotívne diskutuje o spôsobe prevádzkovania bývalej rituálnej kuchyne na Zámockej ulici. Budova kuchyne patriaca ÚZ ŽNO bola prenajatá spoločnosti, ktorá ju prevádzkuje ako piváreň a pivnú reštauráciu s malým výberom jedál. V minulosti bola v objekte slušná reštaurácia vedená v „Jewish style“. Dôvody pre zmenu nájomcu boli ekonomické. Časť členov ŽNO Bratislava kritizuje nové využitie objektu a zodpovednosť za súčasný stav pripisuje predsedovi ÚZ ŽNO I. Rintelovi. Umierenejšia časť komunity vníma problém ako absenciu komunikácie. Situáciu ilustrujú nasledujúce riadky.

Dňa 10. 12. sa v priestoroch ŽNO Bratislava konala vernisáž výstavy zaujímavých obrazov izraelsko-pražského výtvarníka Kirilla Postovita so sprievodnou prednáškou Fedora Gála. Rôznorodé boli nielen reakcie na prednášku, ale aj na výstavu. Stál som pod obrazom *Dobré ráno Shtetele* a počúval komentáre bratov a sestier.

„Dobre by bolo, mať ho doma a vyskúšať, ako sa tam bude cítiť,“ povedal Dr. T., potom nám vysvetlil, že mal doma obraz, ktorý musel odniesť preč. „Bol to portrét španielskeho šľachtica, ktorý sa pozeral človeku do očí bez ohľadu na to, v ktorom kúte miestnosti ste stáli. Nedalo sa tam modliť, vyrušoval ma. Ale pri tomto obraze by sa modlilo výborne.“ Pán J. súhlasne prikyvoval. „Počul som o tom obraze. Ale nebol to portrét šľachtica. Bol to Maran, ktorý nevedel, ale tušil o svojom pôvode. Preto pozeral von z obrazu. Postovitových postáv sa skutočne netreba báť, nepozerajú von z obrazu, ale do neho. Všimnite si, že na tomto obraze sú dvere zavreté a určite aj zamknuté. Štel je uzavretý, Marani sa v ňom nevyskytujú.“ „Áno,“ povedal Dr. T. „Najdôležitejšia je komunikácia medzi umelcom a divákom. Práve komunikácia často zlyháva, človek si neraz nie je istý, čo chcel umelec povedať. Postovit hovorí o minulosti, ale používa techniku súčasnosti. Myslím, že si tu niečo vyberiem,“ zakončil.

Pomaly som odchádzal hore Kozou ulicou. Oslovil ma člen obce, pán V. „Počul si o tom škandále s Postovitovými obrazmi?“ „Akom škandále? Práve idem z vernisáže.“ „Predseda zablokoval najlepšie obrazy a nechal ich rozvešať v tej novej krčme na Zámockej. S tým sa musí niečo urobiť!“ „Čo s tým chceš robiť?“ „Neviem, predseda musí odstúpiť!“ Šiel som do bývalej kuchyne na Zámockú. Pil som pivo a pozeral na steny bývalej kuchyne. Postovitové obrazy tam neboli. Komunikácia niekedy zlyháva. **J. F.**





**ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA**

(Maiselova 18, Praha 1, velký sál)

**Káva o čtvrté**

■ Ve středu **9. ledna** v 15.00 přijde na „Kávu“ předsedkyně Státního úřadu pro jadernou bezpečnost Ing. **Dana Drábová**, Ph.D. Pohovoří o jaderné energetice a státní energetické koncepci. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ  
A KULTURU ŽMP V PRAZE**(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro, informace na [www.jewishmuseum.cz](http://www.jewishmuseum.cz))

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ **9. 1.: Izrael před volbami. Kam kráčí dnešní Izrael?** Jak se jednotlivé politické proudy v Izraeli staví k otázkám, jako je budoucnost mírového procesu po hlasování v OSN o přijetí Palestiny jako nečlenského státu, iránský jaderný program či pokračující politika výstavby osad na Západním břehu a ve východním Jeruzalémě? Tyto a jiné otázky se ve své přednášce pokusí zodpovědět Irena Kalhousová, specialista na politiku na Blízkém východě.

■ **16. 1.: Jidiš ve třech** – ale tentokrát ve čtyřech! Koncert, v jehož průběhu uslyšíte směs jidiš písní v podání zpěvaček Hany Frejkové a Marianny Borecké, akordeonisty Slávka Brabce a klarinetisty Milana Potočka. Vstupné 60 Kč.

■ **21. 1.: Po stopách Mojžíše.** Cestopisná přednáška Jana Neubauera, která bude sledovat putování izraelského národa ze starověkého Egypta až na horu Nebo, kde Mojžíšova pozemská cesta končí.

■ **22. 1.: Vytěsněná elita.** Představení právě vydané stejnojmenné knihy Petra Hlaváčka a Dušana Radovanoviče (FF UK & nakl. Togga, 2012), která přináší profily pozapomenutých učenců z německé univerzity v Praze. Na osudech osobností spojených především s humanitními obory filosofické fakulty německé univerzity v Praze prezentuje zvraty a pády 20. století. S oběma autory bude diskutovat Petr Brod. Kniha bude na místě k prodeji.

■ **24. 1.: Přežili, aby mohli vyprávět.** Beseda s válečným veteránem Mikulášem Broderem a Annou Markowitzovou, autorkou knihy *Medaile za ztraceného Boha* (Motto, 2012). Ukázky z knihy přečte herec Aleš Procházka. Kniha bude na místě k prodeji.

■ **28. 1.: Židovská škola dnes – Ješiva v Kyjevě.** Vernisáž výstavy fotografií, která proběhne za přítomnosti autora, Jindřicha Buxbauma. Fotografie zachycují svět tradičního židovského studia v dnešním Kyjevě. Vstup volný.

■ **30. 1.: Feminismus a judaismus.** První večer z cyklu přednášek a diskusí zaměřených

**KULTURNÍ  
POŘADY**Mark Podwal: *Tu bišvat.*

ných na téma, jak se judaismus vyrovnává s fenomény moderní společnosti a obecně s tématy, která modernita přináší. O tom, jak feminismus zasáhl judaismus a co jeho impulzy vnáší do současného židovského myšlení, budou diskutovat Helena Divecká a Terezie Dubinová, která přednese krátkou úvodní přednášku. Moderuje Pavel Kuča.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče: 20. 1. ve 14.00: Lvíček Arje na palubě Noemovy archy.** Jak to asi vypadalo na palubě archy? Co si Noe počal s tolika zvířaty pohromadě? Prohlídka: Starý židovský hřbitov. Jednotné vstupné 50 Kč.

■ Výstava v prostorách OVK: **Vedem: Cesta terezínských kluků stále pokračuje.** Přístupna do 17. 1. od po–čt 10–15, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ  
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ **3. 1.: Smlouvy, transakce a závazky v židovském právu.** Další přednáška z cyklu „Vybraná témata z židovského soukromého práva“ brněnského rabína Šlomo Kučery.

■ **8. 1. v 17.00: Jak můžeme žít dál?** Vernisáž výstavy kreseb ze soutěže, kterou každoročně vyhlašuje Památník Terezín, bude tentokrát pojata interaktivně. Pokusíte se s námi prostřednictvím osobního výtvarného ztvárnění představit si každodenní myšlení a prožívání reality dětí, které byly uvězněny v terezínském ghettu. Vstup volný.

■ **15. 1.: Ma'ase merkava – starověká židovská mystika.** Přednáška Heleny Bönischové, autorky stejnojmenné knihy na téma „mystika merkavy“. Knihu bude možno zakoupit na místě.

■ **Neděle 20. 1. ve 14.30: Jak se žilo a jedlo v biblických dobách.** Dílna pro rodiče s dětmi od 5 let. Vstupné 30 Kč.

■ **29. 1.: Polsko-židovské vztahy ve 20. letech 20. století.** Obnova Polska v roce 1918 představovala mimo jiné složitý úkol pro polskou společnost – definovat svůj vztah k početné židovské menšině, která byla přičleněna k Polsku připojením východních území (tzv. kresů). Přednáška Mgr. Jaroslava Kadlece z FF Masarykovy univerzity v rámci cyklu přednášek „Polsko-židovské vztahy ve 20. století“.

■ **31. 1.: Příchod Židů na Moravu.** V přednášce se seznámíte s řadou událostí a pojmů, které provázejí židovskou historii na Moravě v 10. až 12. století – např. Raffelstetenským celním a plavebním řádem, zprávou Ibráhima ibn Jákúba, založením Podivína r. 1067, pověstmi o židovských osadách, první křižovou výpravou, Izákem ben Dorbelem či židovskou osadou v Olomouci. Přednáška Mgr. Pavla Kočmana ze Společnosti pro dějiny Židů v ČR.

■ Celý leden můžete v sále OVK ŽMP zhlédnout výstavu dětských kreseb, které vzešly z uměleckých soutěží Památníku Terezín. Je přístupná ve dnech programových akcí nebo po předchozí telefonické domluvě kdykoli. Vstup volný.

**ŽIDOVSKÉ PAMÁTKY NA VLTAVĚ**

■ V pátek **25. ledna** od 20 do 22.00 uvede Český rozhlas 3 – Vltava večer ke Dni památky obětí holocaustu. Jedná se o 8. díl pořadu *Synagogy Čech, Moravy a Slezska*. Program provede posluchače židovskými památkami v Plzni (Stará synagoga, Velká synagoga a židovský hřbitov); v Kasejovicích (synagoga); v Břežnici (synagoga); v Radnicích (synagoga); v Rakovníku (bývalé ghetto, synagoga, hřbitov). Hudebně pořad doprovázejí mj. skladby česko-židovsko-kanadské zpěvačky Lenky Lichtenbergové a zpěv kantora Josepha Malovaného.

**CD MAKANNA**

■ V prosinci vyšlo CD se záznamem koncertního provedení baletu *Makanna*, jež na motivy stejnojmenného románu Jiřího Weila napsala skladatelka a varhanice Irena Kosíková. Účinkují: Jan Talich – dirigent, František Brikcius – violoncello, Jan Židlický – recitace, Talichův komorní orchestr. Koncert se konal za podpory ŽMP a pod záštitou sira Toma Stopparda a Václava Havla v rámci 110. výročí narození autora a Daniel Pearl World Music Days. CD lze objednat na [www.Brikcius.com/CD.cz.html](http://www.Brikcius.com/CD.cz.html) (internetový platební systém PayPal). Pro objednávku na dobírku (jen na území ČR) napište laskavě počet požadovaných kusů a svou adresu na: [shop@Brikcius.com](mailto:shop@Brikcius.com).

## LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Chanuková hra:** Studenti Lauderových škol pozvali své kolegy z gymnázia Přírodní škola na společnou školní oslavu svátku Chanuka. Šimon Holý, student 4. ročníku, připravil se zástupkyní pro židovskou výchovu Veronikou Avital Dubovou a svými spolužáky „makabiádu“.

■ **Prezentace projektu Kniha:** Poslední lednový den se jako každý rok uskuteční prezentace půlročního projektu. Lauderovy školy srdečně zvou všechny rodiče, přátele i ty, kteří chtějí vidět, co všechno se učí na židovské škole, aby se přišli podívat na půldenní slavnost. Těšit se můžete na autorské čtení, kaligrafické zpracování textu i vlastní knižní vazbu. A mnoho dalšího. Přesný program bude k dispozici v průběhu ledna na [www.lauder.cz](http://www.lauder.cz).

## RADOST SENIORŮM

■ V době plné shonu si snad ani neuvědomujeme, že mezi námi stále žijí lidé, kteří přežili holokaust. Jsou to dnes staří lidé, kterým je přes osmdesát let. Přejí si vůbec něco? Jsou jejich přání splnitelná? Odpověď je kupodivu kladná: Ano, jsou. A jedno jejich velké přání je dokonce splnitelné poměrně snadno: senioři z Hagiboru by si přáli podívat se do kavárny, kam kdysi chodovali, do Slavie a do Imperialu, rádi by zašli do divadla nebo do ZOO.

Právě proto vznikl náš projekt Radost seniorům. Rádi bychom sestavili skupinku lidí, kteří by byli ochotni věnovat jedenkrát za dva měsíce přibližně čtyři hodiny svého času a doprovodit do kavárny jednu starší dámu nebo pána. Nemějte strach o složité zajišťování a organizování: v den, na který se včas všichni společně domluví (pravděpodobně v nějakou neděli brzy odpoledne), vyjel z Hagiboru mikrobus se skupinou dobrovolníků a seniorů, odvezl by celou skupinku na určené místo a po určené době ji zas dopravil zpátky na Hagibor.

■ **Hledáme tedy:** 1) Dobrovolníky, schopné a ochotné strávit s jedním seniorem cca 4 hodiny 1x za 2 měsíce. (Prosím, máte-li zájem, registrujte se na e-mailu [tkc.hagibor@kehilaprag.cz](mailto:tkc.hagibor@kehilaprag.cz) nebo na tel. č. 734 860 888).

2) Dobré lidi, ochotné seniorům přispět na cestu. Lze přispět jakoukoli částkou, a to na účet ŽOP 1936531399/0800 s variabilním symbolem 15010401 (do poznámky, prosím, napište heslo Radost seniorům, variabilní symbol nezapomeňte uvést). Máte-li jakékoli dotazy, obraťte se, prosím, na koordinátorku TKC na uvedeném e-mailu či telefonním čísle.

*Irena Gerczak*

## VÝZVY ZPRÁVY

### INZERCE



### TU BIŠVAT

■ Český výbor KKL-JNF ve spolupráci s Trřigeneračním centrem a Domovem seniorů Hagibor si vás dovoluje pozvat ve středu **23. ledna** ve 14 hodin na Hagibor. Po zhlédnutí krátkého filmu o Izraeli bude následovat beseda s prezidentem KKL dr. Michalem Pacovským.

■ Dne **24. ledna** od 16 hodin zveme do jídelny Hagiboru na seder Tu bišvat. Vstupenky si můžete zakoupit v pokladně Hagiboru nebo na ŽO Praha.

■ O. s. Chinuch pořádá dne **26. ledna** od 10 hodin šabatovou modlitbu a tubišvatový workshop pro děti, po kterém bude následovat oběd spojený se sederem.

*Zoša Vyoralová, zosa@email.cz*

### WIZO

■ Milé členky, v novém kalendářním roce se sejdeme v těchto dnech: výbor dne **16. ledna** od 15.00 v Jáchymově ulici, schůzi pořádáme dne **23. ledna** v 15.00 v Maiselově ulici. Těšíme se na vás. *ek*

### KULTURNÍ PROGRAM DSP HAGIBOR

■ 11. ledna v 10.30: Sefardské písně – zpívá Jana Lewitová.

■ 15. ledna v 10.30: Klavírní dopoledne – skladby E. Griega uvádí a hraje Gerard Langer.

■ 23. ledna ve 14.00: Tu bišvat – Nový rok stromů, beseda a projekce dokumentu o vysazování stromů v Izraeli.

■ 28. ledna v 15.30: Menora – Židovská hudba a písně. Účinkují Josef Gušlbauer a Zuzana Wirthová.

■ Výstava: Uman 5773 – fotografie Vladimíra Železného.

### MAKABIÁDA 2013

■ Jednou za čtyři roky se v Izraeli koná světová Makabiáda – The Maccabiah Games. Ta první se konala již v roce 1932 a tradice (s pauzou během 2. světové války a několika let po ní) trvá dodnes. Nejbližší se bude konat 18.–30. července 2013. Bude dosud největší ze všech a chceme na ni vyslat delegaci z České republiky.

Přihlašovací proces je stále otevřen. Soutěžít se bude ve čtyřech kategoriích – juniorské (do 18 let); dále sportovci do 35 let a nad 35 let a paraolympijská katego-

rie. Současný seznam sportů v kategorii do 35 let mimo jiné zahrnuje: badminton, basketbal, cyklistiku, džudo, fotbal, fotbal, gymnastiku, golf, házenou, hokej (pomezí a překvapivě i lední), karate, kriket, lukostřelbu, plavání, plážový volejbal, půlmaraton, squash, stolní tenis, střelbu, šach, šerm, tenis, triatlon, veslování.

Pokud některý z těchto sportů aktivně děláte, jste židovského původu nebo máte právo návratu a zároveň máte seriózní zájem reprezentovat Českou republiku na světové Makabiádě v Izraeli, navštivte [www.hakoach.cz](http://www.hakoach.cz), kde se můžete zaregistrovat, nebo nám prosím napište na [info@hakoach.cz](mailto:info@hakoach.cz).

### BRUSLENÍ S HAKOACH

■ V neděli **27. ledna** od 14.30 do 16.00 vás zveme na bruslení na stadionu Hasa ve Vršovicích, Sámova 1. Vstupné 50 Kč, pro nečleny Hakoach 60 Kč. Je třeba mít vlastní brusle. Pro zájemce bude k dispozici instruktor Hlaste se do 6. 1. na adrese <http://goo.gl/6m9av>.

### SŽOV

■ Sdružení židovských odbojářů a vojáků v Praze zve své členy, ale i další zájemce na schůzi ve velké zasedací síni radnice ŽOP, Maiselova 18. Koná se **10. ledna** v 10.00. Program: Zpráva o činnosti za rok 2012 a úkoly na rok 2013, doplnění výboru, ocenění jubilantů. *jp*

### STUDIJNÍ POBYT VE ŠVÉDSKU

■ Zájemci o židovská studia se mohou přihlásit na mezinárodní program Paideia ve Stockholmu. Zahrnuje moderní výukové programy pro poznání židovských textů a židovské kultury, výuku hebrejštiny ve třech úrovních, možnost pokračovat ve studiu na Hochschule für Jüdische Studien v Heidelbergu. Bližší informace naleznete na [www.paideia-eu.org](http://www.paideia-eu.org), uzávěrka přihlášek je 15. ledna 2013.

### TEREZÍN ON-LINE

■ Archivní materiál k dějinám Terezína je dnes rozdělený do několika archivů po celém světě. Sběrka Terezín Židovského muzea v Praze se stala jedním z hlavních zdrojů pro každého vědce zabývajícího se dějinami ghetta a osudem Židů z Čech a Moravy.

V letech 2009–2012 byla sbírka s laskavou podporou Claims Conference kompletně zdigitalizována a rekatalogizována. Loňského roku byla na [www.jewishmuseum.cz](http://www.jewishmuseum.cz) zpřístupněna on-line výstava, která se věnuje některým z hlavních událostí a problémům z historie ghetta. Rovněž názorně představuje druhy dokumentů, které se ve sbírce Terezín nacházejí. Výstavu vytvořili Magdalena Sedlická, Wolfgang Schellenbacher a Michal Frankl.

**ŽNO BRATISLAVA**

V **januári** blahoželáme: pán Dr. František Alexander – 65 rokov; pán Tomáš Ascher – 77 rokov; pani Zuzana Bartová – 79 rokov; pani Ružena Beerová – 87 rokov; pani Ing. Katarína Bendová – 84 rokov; pán RNDr. Ludovít Fischer – 73 rokov; pani PhMr. Magda Frkalová – 88 rokov; pani Eva Fundárková – 79 rokov; pani Agneša Horská – 89 rokov; pán Imrich Hrabovecký – 90 rokov; pani Denisa Nikodemová – 77 rokov; pán Ivan Novák – 70 rokov; pán Michal Petráš – 65 rokov; pani Elena Poriezová – 91 rokov; pani MVDr. Zdenka Rajská – 60 rokov; pani Eva Reichová – 60 rokov; pani Magda Stančíková – 91 rokov; pani Edita Taubero-ová-Zámečníková – 90 rokov; pani Barbara Tomanová – 55 rokov; pani Ing. Alžbeta Veselá – 94 rokov; pán PhaMDr. Pavel Vízner – 60 rokov, a pani Dáša Zvončeková – 60 rokov.

*Ad mea veesrim šana!*

**BANSKÁ BYSTRICA**

Blahoželáme: pán Július Koval, nar. 6.1. – 80 rokov; pán Michal Oráč, nar. 8.1. – 64 rokov; pán Jaromír Wolt, nar. 26.1. – 61 rokov, a pani Yveta Willmannová, nar. 21.1. – 50 rokov. Dodatočne blahoželáme pani Anne Feriančíkovej, ktorá 1. 12. 2012 oslávila 74 rokov.

*Ad mea veesrim šana!*

**Úmrtí:**

S útosťou a hlbokým zármutkom oznamujeme, že nás navždy opustila naša dlhoročná a najstaršia členka našej obce, pani Šarlota Šťastná, vo veku nedožitých 99 rokov.

**ŽO BRNO**

V **lednu** oslavujú narodeniny: pan Tomáš Balbinder, nar. 28.1. – 52 let; pani Bedřiška Felixová, nar. 17.1. – 77 let; pani Klára Hájková, nar. 8.1. – 35 let; pani Jana Konvalinová, nar. 17.1. – 29 let; pani Ruth Matiovská, nar. 30.1. – 81 let; pani Lenka Neumanová, nar. 7.1. – 31 let; pani Hedvika Rívalová, nar. 12.1. – 87 let; pan Hanuš Rohan, nar. 4.1. – 58 let, a pan Richard Salzman, nar. 20.1. – 35 let *Ad mea veesrim šana!*

**ŽO DĚČÍN**

V **lednu** oslavujú narodeniny: pani Libuše Šancová, nar. 6.1. – 60 let; pani Pavla Kroupová, nar. 7.1. – 34 let; pan Vasyl Tyrpak, nar. 8.1. – 51 let; pan Martin Nezval, nar. 12.1. – 55 let; pan Petr Pechan, nar. 13.1. – 63 let; pani Jana Polišínská, nar. 19.1. – 31 let; pani Judita Kopřivová, nar. 19.1. – 62 let; pan David Chod, nar. 20.1. – 34 let; pan Jiří Velden, nar. 22.1. – 69 let, a pani Nadá Michálková, nar. 28.1. – 57 let. *Ad mea veesrim šana!*

**KARLOVY VARY**

V **lednu** oslavujú narodeniny: pan Viktor Klein, nar. 2.1. – 66 let; pan Otta Maier, nar. 15.1. – 81 let, a pani Gabriela Brodská, nar. 20.1. – 89 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ZPRÁVY  
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

Blahoželáme **januárovým** oslávencom: pani Magdaléna Kmecová zo Spišskej Novej Vsi, nar. 28.1. – 88 rokov; pani Eleonóra Šnajárová, nar. 20.1. – 69 rokov; pán Marcel Deri, nar. 27.1. – 67 rokov; pán Peter Boček, nar. 18.1. – 66 rokov, a pán JUDr. Milan Weizen, nar. 13.1. – 64 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽO LIBEREC**

V **lednu** oslaví narodeniny pan JUDr. Petr Ptačovský, nar. 29.1. – 71 let.

*Ad mea veesrim šana!*

**ŽO OLOMOUC**

V **lednu** oslaví své životní jubileum: pan Rudolf Buxbaum, nar. 24.1. – 56 let; pani Hana Cvrkálková, nar. 24.1. – 66 let; pan Jiří Fišer, nar. 7.1. – 77 let; pani Jarmila Látalová, nar. 19.1. – 69 let; pan JUDr. Petr Ritter, nar. 20.1. – 63 let; pan Lazar Pinchasov, nar. 22.1. – 62 let, a slečna Zuzana Hrbková, nar. 6.1. – 13 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽO OSTRAVA**

V **lednu** srdečně blahopřejeme: pani Ingeborg Borošová, nar. 27.1. – 79 let; pani Dagmar Pavlíková, nar. 4.1. – 74 let, a pani Mgr. Eva Strnadlová, nar. 6.1. – 70 let.

*Ad mea veesrim šana!*

**Úmrtí:**

Dne 6. listopadu zemřela pani Milonka Golemiewská. *Zichrona livracha.*

**ŽO PLZEŇ**

V měsíci **lednu** oslaví své narodeniny títo naši členové: pani Edith Kašparová, nar. 2.1. – 77 let; pani Eva Švecová, nar. 11.1. – 75 let; pan Miroslav Schulz, nar. 12.1. – 65 let; pani Soňa Vlachová, nar. 17.1. – 84 let; pani Veronika Skalická, nar. 18.1. – 77 let; pan Jiří Ornstein, nar. 19.1. – 76 let; pani Marcela Šimandlová, nar. 20.1. – 71 let, a pan Michael Beck, nar. 28.1. – 70 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽO PRAHA**

V **lednu** oslavujú narodeniny: pan Toman Brod, nar. 18.1. – 84 let; pan Imrich Feller, nar. 15.1. – 85 let; pani Alžběta Franková,

nar. 18.1. – 95 let; pani Miriam Fuksová, nar. 23.1. – 84 let; pan Hanuš Gaertner, nar. 4.1. – 87 let; pan Zdeněk Herman, nar. 8.1. – 86 let; pani Hana Hildová, nar. 11.1. – 85 let; pani Zuzana Chaloupková, nar. 4.1. – 88 let; pani Věra Jurečková, nar. 13.1. – 90 let; pani Marta Kášová, nar. 21.1. – 91 let; pani Eva Krupičková, nar. 1.1. – 86 let; pani Anna Kunstová, nar. 21.1. – 83 let; pani Marianna Langerová, nar. 6.1. – 93 let; pani Eva Macourková, nar. 27.1. – 82 let; pani Edita Markvartová, nar. 12.1. – 92 let; pani Lisa Miková, nar. 31.1. – 91 let; pan Richard Müller, nar. 29.1. – 86 let; pani Markéta Pacovská, nar. 17.1. – 92 let; pani Zuzana Růžičková, nar. 14.1. – 86 let; pani Věra Schimmerlingová, nar. 26.1. – 88 let; pan Gustav Singer, nar. 21.1. – 99 let, a pani Inka Vostřezová, nar. 4.1. – 83 let.

*Ad mea veesrim šana!*

**ŽNO PREŠOV**

V **decembri** 2012 sa dožili jubileí títo členovia ŽNO Prešov: pán Izidor Gold, nar. 11.12. – 97 rokov; pani Edita Eckhausová, nar. 26.12. – 93 rokov; pán Eugen Rochlitz, nar. 22.12. – 88 rokov; pani JUDr. Soňa Goldenbergová, nar. 10.12. – 68 rokov; pán Ján Fränkl, nar. 17.12. – 67 rokov; pán Bernard Lichtig, nar. 14.12. – 65 rokov; pani MUDr. Zuzana Červeňáková, nar. 28.12. – 57 rokov; pán Mgr. Peter Čentík, nar. 12.12. – 52 rokov, a pán Marcel Izrael, nar. 28.12. – 35 rokov.

V **januári** sa dožívajú svojho životného jubilea títo naši členovia: pani Ing. Margita Eckhausová, nar. 20.1. – 55 rokov; pani Edita Tallová, nar. 15.1. – 95 rokov, a pán Bronislav Chudý, nar. 15.1. – 61 rokov.

*Ad mea veesrim šana!*

**RIMAVSKÁ SOBOTA**

V **januári** majú narodeniny: pani Edita Bakonyová, nar. 8.1. – 87 rokov a pán MUDr. Tibor Gábor, nar. 14.1. – 86 rokov.

*Ad mea veesrim šana!*

**ŽO TEPLICE**

V **lednu** oslaví narodeniny: slečna Martina Kirilaková, nar. 8.1. – 34 let; pan Jan Váňa, nar. 14.1. – 37 let; pani Lucie Rolko-Nová, nar. 5.1. – 48 let; pani Anna Mertová, nar. 17.1. – 45 let; pani Dora Pešková, nar. 15.1. – 92 let, a pan Tomáš Štěpnička, nar. 30.1. – 59 let. *Ad mea veesrim šana!*

**Úmrtí:**

S hlbokým zármutkom oznamujeme, že dne 27. 11. 2012 zemřel dlouholetý člen teplické židovské obce pan Bedřich Seliger.

*Zichrono livracha.*

**ŽO ÚSTÍ NAD LABEM**

V **lednu** oslaví své narodeniny pani MgA. Eva Matějčková, pani Stáňa Hellerová, pani Ing. Klára Pcedičová a pan Ing. Miroslav Nebeský. *Ad mea veesrim šana!*

### NEJMĽADŠÍ OBĚŤ

Šestiletý Noach Pozner, žák první třídy základní školy ve vesnici Sandy Hook u města Newtown, se stal nejmladší z obětí masového vraha, který v půli prosince v této škole zavraždil 26 lidí, a pak spáchal sebevraždu. Převážnou většinou obětí jeho činu byly malé děti. Na Noachovu smrt reagovali členové židovské obce v Newtownu. Rabin Šaul Praver ze synagogy Temple Adath Israel, k jejíž kongregaci rodina zavražděného chlapce patří, byl součástí týmu duchovních a psychologů, kteří bezprostředně po střelbě dorazili do hasičské zbrojnice poblíž školy, aby poskytli evakuovaným pomoc. Rabin Pozner byl také v uplynulých dnech v neustálém kontaktu s rodinou zabitého chlapce. K hrůznému činu se vyslovil i v kázání při sobotní bohoslužbě v synagoze, v němž ostře kritizoval „kulturu násilí“, jíž je podle něj americká mládež přesycena, a apeloval na členy obce, aby své děti „učili cestám míru“. Mezi desítkami světových státníků, kteří vyjádřili americkému prezidentovi Baracku Obamovi soustrast, byli i izraelský prezident Šimon Peres a premiér Benjamin Netanjahu.

### CHANUKIJA V BÍLÉM DOMĚ

Již podruhé se v Bílém domě rozsvítila menora, kterou dopravili z oblasti postižené hurikánem. Roku 2010 to byl svícen ze synagogy v New Orleansu, zasaženého hurikánem Katrina, letos přinesl rabi David Bauman do prezidentského sídla starou menoru ze synagogy Temple Israel na Long Beach, již poškodil hurikán Sandy.

„Tahle devadesátiletá menora přežila a klidně se vsadím, že přežije dalších devadesát let, a pak ještě devadesát,“ prohlásil Obama, než zapálil svíce při chanukové slavnosti. Chanukiji vybral Jarrod Bernstein, který se v Bílém domě zabývá vztahem s židovským společenstvím. Řekl, že židovské obce se snaží pomáhat Židům i Nežidům, které hurikán poznamenal, což odpovídá snaze prezidenta Obamy zajistit pomoc pro postižené oblasti.

### ZÁKAZ RITUÁLNÍ PORÁŽKY V POLSKU

Na konci loňského listopadu rozhodl polský Ústavní soud, že vládní nařízení, podle něhož mohly probíhat rituální porážky v zemi, je nelegální, neboť protirečí legislativě o ochraně snáží zvířat. Pokud by bylo rozhodnutí uvedeno v praxi, citelně by postihlo společenství židovské (na 6000 osob) i muslimské (několik desítek tisíc osob) v Polsku. Tamní ministerstvo zemědělství udělilo licenci již sedmnácti rituálním jatčím, které vyvázejí halal

## ZPRÁVY ZE SVĚTA



Kdo chodí do synagogy... Ilustrační foto K. Cudlín.

maso do muslimských zemí a košer maso do Izraele v celkové hodnotě 259 milionů dolarů ročně. Snaha zakázat košer porážku však v zemi nemá politickou podporu: o její zákaz usilují především ochránci zvířat. Současný stav rozpoutal ostrou antisemitskou kampaň na webu. Očekává se, že polská vláda možnost rituální porážky nakonec podpoří a použije k tomu zákony, kterými se mohou (ale nemusí) řídit členské země Evropské unie – tyto zákony, jež mají platit od 1. ledna 2013, rituální porážku povolují. Z evropských zemí platí zákaz této porážky jen ve Švédsku.

### SEZNAMY DLE JOBBIKU

Marton Gyongyosi, který se zabývá zahraničními záležitostmi v maďarské nacionalistické straně Jobbik (třetí nejsilnější parlamentní strana), se v době operace v Gaze dal slyšet, že by se měl sepsat seznam členů vlády a parlamentu, kteří mají židovský původ. Svůj požadavek odůvodnil tak, že tyto lidé představují pro Maďarsko „bezpečnostní hrozbu“. Jeho slova vzbudila vlny kritiky u představitelů ostatních stran, ohradilo se i americké velvyslanectví v Budapešti. Druhého prosince se konala velká protestní demonstrace, při níž politici vyjádřili odpor vůči názorům Jobbiku.

### IZRAEL VYDÁ OBVINĚNÉHO SRBA

Izraelský Nejvyšší soud rozhodl, že vydá Bosně Alexandra Cvetkoviče, bosenského Srba s izraelským občanstvím. Cvetkovič

(43) se oženil s Izraelkou a roku 2006 odjel do Izraele. Roku 2011 byl zatčen na základě žádosti bosenských úřadů, které tvrdí, že je obviněn z účasti na masakru muslimů v Srebrenici roku 1995. Cvetkovič však tvrdí, že během občanské války v bývalé Jugoslávii sloužil jako řidič a na žádném zabíjení se nepodílel.

### ZPRÁVA O STAVU ANTISEMITISMU V BRITÁNII

Podle zprávy o stavu antisemitismu v zemi za rok 2011 dochází k otevřeným protižidovským projevům v Británii zřídka, a pokud ano, projevují se tak lidé, kteří se chovají nenávislně i k jiným menšinám. V rámci hlavního proudu britských médií je však problémem soustavná kritika Izraele a sionismu, k nejbizarnějším tvrzením patřilo například to, že norského masového vraha Breivika inspiroval „sionismus“. Za nejzaujímavější list, co se týče referování o Izraeli, byl označen deník *The Guardian*; kapitolu samu pro sebe pak v tomto ohledu tvoří nevyvážené zpravodajství BBC.

### KDO CHODÍ DO SYNAGOGY, JE ZDRAVÝ

Podle výsledků výzkumu, který probíhal v letech 2004–2006 a jehož se zúčastnilo 1287 Židů starších než 50 let žijících v deseti evropských zemích a v Izraeli, prospívá pravidelná návštěva synagogy zdraví. Údaje zveřejněné v časopise Izraelské lékařské společnosti jsou v souladu se staršími výzkumy izraelských vědců. Ty ukázaly, že častá modlitba pomáhá jako cvičení paměti při předcházení Alzheimerově chorobě a že lidé, kteří chodí pravidelně do synagogy, mají méně srdečních chorob i depresí. (am)

## רוש חודש ירחון חדש ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 242 487 330, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Tomáš Pěkný, Alice Marxová (šéfredaktorka). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Zákaznické Centrum, Videňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 28. 12. 2012. **Cena 20 Kč (0,90 €)**